

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

ННІ/факультет	Навчально-науковий інститут економіки та бізнес-освіти
Кафедра	міжнародних відносин
Спеціальність	292 Міжнародні економічні відносини
Форма навчання	денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Сороки Анни Миколаївни

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача)

на тему **Роль прямих іноземних інвестицій у відновленні економіки України**

(повна назва теми)

за матеріалами

(повна назва бази дослідження)

науковий керівник

к.е.н., доцент

(наук. ступінь, вчене звання)

(підпис)

Єгорова І.Г.

(прізвище, ініціали)

Робота допущена до захисту в ЕК

Протокол засідання кафедри
від «08» червня 2026р. № 12

Завідувач кафедри

(підпис)

д.е.н., доцент

І. МАКСИМОВА

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ**

ННІ/факультет	Навчально-науковий інститут економіки та бізнес-освіти
Кафедра	міжнародних відносин
Спеціальність	292 Міжнародні економічні відносини
Форма навчання	денна

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач
кафедри

І. МАКСИМОВА

(підпис)

(Ініціал, ПРІЗВИЩЕ)

«15» червня 2026 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ**

Сороки Анни Миколаївни

- Тема роботи Роль прямих іноземних інвестицій у відновленні економіки України
Керівник роботи Єгорова Ірина Геннадіївна, к.е.н., доцент
затверджено наказом закладу вищої освіти від «06» квітня 2026 р. № 233-ст
- Строк подання здобувачем роботи до «15» червня 2026 р.
- Зміст кваліфікаційної бакалаврської роботи, об'єкт, предмет та мета дослідження:

Розділ 1. Теоретичне підґрунтя та методи оцінювання прямих іноземних інвестицій у відновлення національної економіки

Розділ 2. Аналіз сучасних трендів залучення прямих іноземних інвестицій у відновлення економіки України

Розділ 3. Пріоритетні напрями активізації надходжень прямих іноземних інвестицій у процесі відновлення економіки України

Об'єкт дослідження: процес формування та реалізації політики залучення іноземних інвестицій в економіку України.

Предмет дослідження: сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів аналізу іноземного інвестування, оцінки інвестиційного клімату та розробки заходів щодо його поліпшення в сучасних умовах України.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи: комплексний аналіз сучасного стану, тенденцій та проблем залучення іноземних інвестицій в економіку України в умовах війни та євроінтеграції, а також обґрунтування пріоритетних напрямів державної політики щодо поліпшення інвестиційного клімату.

5. Дата видачі завдання «06» квітня 2026 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної бакалаврської роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка керівника про виконання етапів (дата)
1	Підготовка розділу 1	24.04.2026 р.	24.04.2026 р.
2	Підготовка розділу 2	11.05.2026 р.	11.05.2026 р.
3	Підготовка розділу 3	01.06.2026 р.	01.06.2026 р.
4	Перевірка кваліфікаційної бакалаврської роботи на наявність ознак академічного плагіату за допомогою програми StrikePlagiarism	до 04.06.2026 р.	04.06.2026 р.
5	Отримання відгуку від наукового керівника	до 12.06.2026 р.	12.06.2026 р.
6	Подання кваліфікаційної роботи на перегляд завідувачу кафедри	до 15.06.2026 р.	15.06.2026 р.
7	Реєстрація завершеної кваліфікаційної роботи	15.06.2026 р.	Реєстраційний № 11 «15» червня 2026 р.
8	Попередній захист кваліфікаційної роботи на кафедрі	15.06.2026 р.	15.06.2026 р.
9	Підготовка до захисту в ЕК	до 16.06.2026 р.	до 16.06.2026 р.

Завдання підготував науковий керівник

(підпис) І. ЄГОРОВА
(Ініціал, ПРІЗВИЩЕ)

Завдання одержав

(підпис) А. СОРОКА
(Ініціал, ПРІЗВИЩЕ)

АНОТАЦІЯ

Сорока Анна Миколаївна. Роль прямих іноземних інвестицій у відновленні економіки України. – Рукопис. Кваліфікаційна бакалаврська робота за спеціальністю 292 Міжнародні економічні відносини. Державний університет економіки і технологій. Кривий Ріг, 2026.

82 с., 15 таблиць, 60 літературних джерел.

У кваліфікаційній бакалаврській роботі здійснено комплексний аналіз ролі прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у процесі післявоєнного відновлення економіки України. Систематизовано теоретичні підходи до визначення ПІІ, їхніх видів, функцій та методів оцінювання інвестиційного клімату. Охарактеризовано нормативно-правові засади регулювання та стимулювання притоку іноземного капіталу на потреби відбудови. Проаналізовано динаміку і структуру ПІІ в Україні у 2020–2024 роках, виявлено галузеві та регіональні зрушення під впливом повномасштабної збройної агресії РФ.

Особливу увагу приділено оцінці макроекономічного впливу ПІІ на ВВП, продуктивність праці, зайнятість, платіжний баланс та технологічне оновлення виробництва. Визначено ключові бар'єри для іноземних інвесторів на українському ринку: воєнні та політичні ризики, недосконалість судової системи, корупційні практики й відсутність масового механізму страхування інвестицій. Узагальнено міжнародний досвід залучення ПІІ у відбудову (Південна Корея, Боснія і Герцеговина, Хорватія, Польща) та визначено принципи, застосовні в українських умовах.

Обґрунтовано галузеві та територіальні пріоритети нарощування інвестиційного потенціалу відновлення (енергетика, транспортна логістика, переробна промисловість, оборонно-промислова кооперація, ІТ-сектор, людський капітал). Розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення державної політики залучення ПІІ: запровадження механізму страхування

воєнних ризиків, секторального стимулювання, розвитку індустріальних парків, цифровізації дозвільних процедур та посилення верховенства права. Доведено, що реалізація запропонованого комплексу заходів дозволить перетворити Україну на один із найбільших інвестиційних майданчиків Європи у 2025-2030 роках.

Ключові слова: прямі іноземні інвестиції, іноземне інвестування, економіка України, інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість, повоєнне відновлення, євроінтеграція, державна політика залучення інвестицій, бар'єри для інвестицій, пріоритетні сектори, страхування воєнних ризиків.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У ВІДНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	11
1.1. Поняття, функції та види прямих іноземних інвестицій для відновлення економіки	11
1.2. Особливості регулювання і стимулювання притоку іноземного капіталу на потреби відбудови економіки України	18
1.3. Методи оцінки інвестиційного клімату та ефективності іноземних інвестицій в модернізацію та економічний розвиток країни.....	24
Висновки до розділу 1.....	31
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТРЕНДІВ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	33
2.1. Динамічні та структурні зрушення в прямому іноземному інвестуванні в економіку України	33
2.2. Оцінка впливу прямих іноземних інвестицій на відновлення й економічне зростання України.....	39
2.3. Аналіз проблем та перешкод прямого іноземного інвестування у відбудову України	44
Висновки до розділу 2.....	50
РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ НАДХОДЖЕНЬ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У ПРОЦЕСІ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	52
3.1. Успішні кейси післявоєнної відбудови країн світу із залученням іноземних інвестицій та їх прийнятність для України	52
3.2. Стратегічні пріоритети нарощування та використання інвестиційного потенціалу відновлення української економіки у галузевому і територіальному розрізі	57

3.3. Вдосконалення державної політики у сфері залучення прямих іноземних інвестицій для відбудови економіки України	65
Висновки до розділу 3.....	73
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний стан світової економічної системи характеризується високим ступенем волатильності, що спричинено не лише наслідками пандемії COVID-19, а й глобальними геополітичними трансформаціями. Для України ці виклики набули екзистенційного характеру внаслідок повномасштабної збройної агресії РФ. Руйнація промислових потужностей, енергетичної інфраструктури, розрив логістичних ланцюгів та масова міграція населення спричинили падіння ВВП та критичну нестачу внутрішніх ресурсів для розвитку.

У цих умовах прямі іноземні інвестиції (ПІІ) перестають бути просто фінансовим інструментом і стають фундаментом для виживання та подальшого відродження держави. На відміну від кредитних запозичень, які обтяжують бюджет борговими зобов'язаннями, ПІІ приносять в країну довгостроковий капітал, інноваційні технології, сучасні методи менеджменту та, що найважливіше, інтегрують українські підприємства у глобальні ланцюги доданої вартості.

Актуальність дослідження підсилюється тим, що класичні теорії залучення інвестицій сьогодні потребують перегляду через фактор «воєнних ризиків». Україна змушена формувати унікальну модель інвестиційної привабливості, де державні гарантії, страхування політичних ризиків та цифровізація послуг мають компенсувати безпекові загрози. Питання ролі ПІІ у відновленні України є не лише економічним, а й стратегічним пріоритетом національної безпеки, що і зумовлює вибір теми дипломної роботи.

Стан наукової розробки проблеми. Проблематика прямих іноземних інвестицій завжди перебувала в центрі уваги провідних економістів світу, таких як Дж. Даннінг (теорія еклектичної парадигми), Р. Вернон (теорія життєвого циклу продукту), С. Хаймер. Серед вітчизняних вчених вагомий внесок у дослідження інвестиційних процесів зробили О. Амоша, В. Геєць,

Д. Лук'яненко, А. Філіпенко та інші. Проте питання залучення інвестицій саме в умовах масштабного воєнного конфлікту та подальшої «зеленої» відбудови потребує додаткового вивчення, враховуючи специфіку сучасного моменту в Україні.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи – здійснити комплексний аналіз ролі прямих іноземних інвестицій у процесі післявоєнного відновлення економіки України, виявити ключові перешкоди для їх надходження та розробити стратегічні напрями вдосконалення державної політики щодо стимулювання іноземного капіталу.

Для досягнення поставленої мети визначено наступні **завдання**:

1. Систематизувати теоретичні підходи до визначення ПІІ та їх функцій у період економічної трансформації та відбудови.
2. Охарактеризувати методичні підходи до оцінки інвестиційного клімату в умовах форс-мажорних обставин.
3. Проаналізувати сучасну динаміку та галузеву структуру ПІІ в Україні, виявивши вплив воєнного стану на інвестиційну активність.
4. Здійснити критичний аналіз бар'єрів (корупційних, судових, безпекових), що стримують іноземних інвесторів.
5. Дослідити міжнародний досвід (на прикладі «плану Маршалла», досвіду Південної Кореї чи Ізраїлю) щодо використання ПІІ для модернізації економіки.
6. Обґрунтувати пріоритетні галузі (AgroTech, DefenseTech, енергетика) для першочергового інвестування.
7. Розробити практичні рекомендації щодо створення сприятливого інституційного середовища та впровадження інструментів страхування воєнних ризиків.

Об'єкт дослідження – процеси залучення, розподілу та функціонування прямого іноземного капіталу в економічній системі України в умовах кризи та відновлення.

Предмет дослідження – сукупність економічних відносин між державою, національними суб'єктами господарювання та іноземними інвесторами щодо активізації інвестиційної діяльності для відбудови країни.

Методологічна основа дослідження. Робота базується на використанні загальнонаукових та спеціальних методів:

- діалектичний метод – для вивчення еволюції поглядів на роль ПП;
- статистико-економічний аналіз – для дослідження динаміки інвестиційних потоків;
- порівняльний аналіз — для адаптації міжнародного досвіду до українських реалій;
- SWOT-аналіз - для визначення сильних та слабких сторін інвестиційного клімату України.

Інформаційною базою кваліфікаційної роботи слугували законодавчі акти України, дані Державної служби статистики, звіти Національного банку України, аналітичні матеріали Світового банку, МВФ, ОЕСР, а також публікації провідних вітчизняних та закордонних вчених.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в уточненні концепції «інвестиційного відновлення», яка передбачає не просто повернення до довоєнних показників, а створення принципово нової структури економіки з високою часткою доданої вартості за рахунок ПП. Зокрема:

- дістало подальший розвиток обґрунтування необхідності впровадження багатостороннього страхування політичних ризиків;
- запропоновано перехід від загальних інвестиційних стимулів до точкового (секторального) залучення інвесторів у стратегічні галузі.

Практичне значення. Висновки та пропозиції роботи можуть бути використані органами державної влади при розробці Плану відновлення України (Ukraine Plan), а також інвестиційними компаніями для оцінки потенційних ризиків та можливостей українського ринку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҮНТЯ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У ВІДНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

1.1. Поняття, функції та види прямих іноземних інвестицій для відновлення економіки

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) належать до ключових форм міжнародного руху капіталу та розглядаються як довгострокові вкладення резидентів однієї країни в підприємства, що функціонують на території іншої країни, з метою встановлення стійкого економічного інтересу та участі в управлінні об'єктом інвестування. На відміну від портфельних інвестицій, які переважно орієнтовані на отримання фінансового доходу без істотного впливу на діяльність компанії-реципієнта, ПІІ передбачають довготривалість взаємодії інвестора з реальним сектором економіки, передачу управлінських компетенцій, технологій, стандартів корпоративного управління та інтеграцію підприємства в міжнародні виробничо-збутові ланцюги. У теоретичному вимірі ПІІ є не лише категорією фінансових потоків, а й інституційним механізмом, через який транснаціональні компанії (ТНК) здійснюють розміщення виробництва, розширення ринків збуту, диверсифікацію ризиків і формування глобальної конкурентоспроможності [1].

У контексті відновлення національної економіки – особливо після масштабних криз, воєнних руйнувань або структурних шоків – роль ПІІ набуває системного характеру. Відбудова передбачає не просто відновлення втрачених активів, а формування нової економічної структури, здатної забезпечити стаке зростання, технологічне оновлення та підвищення продуктивності праці. Саме ПІІ можуть виступати інструментом прискореної модернізації, оскільки поєднують капітал із нематеріальними активами:

інноваційними технологіями, доступом до зовнішніх ринків, організаційними моделями, ноу-хау, системами контролю якості та передовими практиками енергоефективності. У країнах, що проходять етап відновлення, ПП стають важливими ще й тому, що внутрішні заощадження та бюджетні ресурси часто є обмеженими, а кредитне фінансування – дорогим або ризикованим через високі премії за ризик. Відповідно, прямі іноземні вкладення можуть компенсувати дефіцит інвестиційного ресурсу та підтримати макроекономічну стабільність через створення робочих місць, розширення податкової бази та збільшення експортного потенціалу [2].

Економічна сутність ПП розкривається через їхні функції, які проявляються на макро- та мікрорівнях. Першою і базовою функцією є фінансова (капіталоутворювальна), що полягає у збільшенні обсягів інвестицій у виробничі фонди, інфраструктуру, обладнання, людський капітал та інновації. Для економіки, яка відновлюється, ця функція критично важлива, оскільки дозволяє прискорити реконструкцію підприємств, відновлення транспортної та енергетичної інфраструктури, створення нових виробничих ліній і підвищення стійкості систем життєзабезпечення. Другою значущою функцією є технологічна: ПП сприяють трансферу сучасних технологій, цифрових рішень, методів автоматизації та сучасних стандартів безпеки виробництва. Технологічний ефект від ПП проявляється не лише у межах підприємства-реципієнта, а й через так звані «ефекти поширення» (spillover effects) – навчання персоналу, розвиток постачальників, конкуренцію, демонстраційні ефекти та дифузії інновацій у суміжні галузі.

Третя функція – управлінська та інституційна – полягає у впровадженні сучасних моделей корпоративного управління, фінансового контролю, комплаєнсу, систем управління ризиками та прозорих процедур планування. Для країн, що перебувають у стані відновлення, ця функція має подвійне значення: з одного боку, підвищується ефективність функціонування конкретних підприємств, з іншого — формується попит на якісні інституції (судова система, захист прав власності, регуляторні практики), що стимулює

загальне поліпшення бізнес-середовища. Четверта функція – структуроутворювальна – пов’язана зі змінами в галузевій і територіальній структурі економіки. Якщо держава спрямовує ПП у стратегічні сектори (переробна промисловість, енергетика, інфраструктура, високі технології), це може забезпечити перехід від сировинної моделі до моделі з високою доданою вартістю, що особливо актуально в процесі відбудови [3].

П’ята функція – соціально-економічна – виявляється у створенні робочих місць, підвищенні кваліфікації кадрів, зростанні доходів населення та формуванні нових стандартів охорони праці. У період відновлення, коли ринок праці часто деформований міграцією та втратами людського капіталу, інвестиційні проєкти з іноземною участю можуть стати каталізатором повернення працівників, розвитку професійної освіти, перепідготовки кадрів і підвищення продуктивності. Шоста функція — зовнішньоекономічна — проявляється у збільшенні експорту, покращенні торговельного балансу, включенні підприємств у міжнародні ланцюги постачання та диверсифікації ринків збуту. Для економіки, що відновлюється після руйнувань і блокування логістики, вихід на стабільні експортні ринки є важливою умовою відновлення валютних надходжень і зміцнення фінансової стійкості.

Разом із позитивними ефектами, теорія і практика ПП визнають і потенційні ризики для країни-реципієнта, особливо за умов інституційної слабкості. Серед таких ризиків виділяють можливість витіснення місцевих виробників із внутрішнього ринку, репатріацію прибутків, «анклавний» характер інвестицій (коли підприємство мало інтегрується в місцеву економіку), а також ризики надмірної концентрації ПП у низькотехнологічних або рентних секторах. Саме тому у контексті відновлення важливими є не лише обсяги залучених ПП, а й їхня якість: технологічна складність, локалізація виробництва, кооперація з місцевими постачальниками, експортна орієнтація та відповідність довгостроковим цілям економічної політики [4].

У науковій літературі та практиці міжнародних організацій види ПП класифікують за низкою ознак, що дозволяє краще оцінити їхній вплив на відновлення економіки. Передусім ПП поділяють за формою здійснення на:

- 1) інвестиції у створення нових підприємств (greenfield investments), коли інвестор «з нуля» будує виробничі потужності, логістичні центри, R&D-офіси або сервісні структури;
- 2) інвестиції через злиття і поглинання (M&A), коли інвестор купує частку в уже діючій компанії;
- 3) реінвестування прибутку, яке відображає довіру інвестора до ринку та прагнення розширювати діяльність;
- 4) внутрішньокорпоративне кредитування (міжфірмові позики), коли материнська компанія фінансує дочірню структуру.

Для відновлення економіки найбільш бажаними часто є greenfield-проекти, оскільки вони створюють нові виробничі потужності, робочі місця та забезпечують більший мультиплікативний ефект у порівнянні з M&A, де інколи відбувається лише зміна власника. Однак у країнах, що відновлюються після кризи, M&A також можуть бути важливими: вони дозволяють зберегти підприємства, залучити управлінські ресурси та капітал для їхньої реорганізації, підвищити ефективність та запровадити нові стандарти управління [5].

За мотивами інвестування у теорії розрізняють ринково-орієнтовані (market-seeking), ресурсно-орієнтовані (resource-seeking), ефективнісно-орієнтовані (efficiency-seeking) та стратегічно-орієнтовані (strategic asset-seeking) ПП. Ринково-орієнтовані інвестиції спрямовані на освоєння внутрішнього ринку країни-реципієнта, розвиток збутової мережі та наближення до споживача. Для економіки, що відновлюється, цей тип ПП може підтримати відновлення пропозиції товарів і послуг та поживлення конкуренції. Ресурсно-орієнтовані ПП фокусуються на доступі до природних ресурсів або специфічних факторів виробництва, зокрема сировини, енергії, земельних ресурсів. Вони можуть забезпечити приплив капіталу, однак

несуть ризик закріплення сировинної спеціалізації, тому державна політика має стимулювати переробку та створення доданої вартості всередині країни. Ефективно-орієнтовані ПП базуються на прагненні знизити витрати виробництва через оптимізацію ланцюгів постачання, використання кваліфікованої робочої сили або вигідного географічного розташування. Саме цей тип ПП часто є важливим для інтеграції у глобальні ланцюги вартості та розвитку експортних виробництв. Стратегічно-орієнтовані ПП пов'язані з придбанням технологій, брендів, доступом до інноваційного середовища, наукових розробок і компетенцій. Для відбудови економіки такі інвестиції є найбільш цінними, оскільки вони підтримують довгострокову конкурентоспроможність та технологічний розвиток [6].

За галузевою спрямованістю ПП поділяють на інвестиції у первинний сектор (видобувна промисловість, сільське господарство), вторинний сектор (переробна промисловість, будівництво) та третинний сектор (послуги, фінанси, ІТ, логістика). У період відновлення особливого значення набуває збалансованість між секторами. Інвестиції у послуги можуть швидко створювати робочі місця та генерувати податкові надходження, однак для сталого зростання необхідне відновлення і модернізація виробничого базису — передусім переробної промисловості, машинобудування, енергетики, будівельного комплексу та транспортної інфраструктури. Крім того, сучасні тренди економічної політики вказують на зростання ролі «зеленої» трансформації, що робить актуальними ПП у відновлювану енергетику, енергоефективність, низьковуглецеві технології та циркулярну економіку.

За територіальним критерієм ПП можуть бути концентрованими у великих агломераціях або розподіленими між регіонами. Для відновлення національної економіки важливо забезпечити територіальну збалансованість, оскільки диспропорції у розміщенні капіталу можуть поглиблювати соціально-економічну нерівність, стимулювати внутрішню міграцію та створювати «периферійні пастки» розвитку. З цієї причини інструменти регіональної політики (індустріальні парки, спеціальні режими підтримки,

інфраструктурні проєкти, розвиток людського капіталу) мають бути узгоджені з пріоритетами залучення ПІІ [7].

Окремо у контексті відновлення слід виділити інвестиції за механізмами організації та партнерства: концесії, державно-приватне партнерство (ДПП), спільні підприємства (joint ventures), проєктне фінансування та інвестиції через спеціальні інвестиційні договори. У відбудові інфраструктури, енергетики, логістики та житлового фонду ДПП і концесійні моделі можуть бути особливо ефективними, адже дозволяють поєднати державні пріоритети з приватною ефективністю, забезпечити розподіл ризиків і залучити досвід міжнародних операторів. Спільні підприємства, своєю чергою, сприяють кращій інтеграції іноземного інвестора в місцеве середовище, підвищують шанси на локалізацію ланцюгів постачання та розвиток місцевих компетенцій.

Таким чином, прямі іноземні інвестиції є складною багатовимірною категорією, що поєднує фінансові ресурси з технологічними та інституційними ефектами і здатна відігравати визначальну роль у відновленні національної економіки. Їхній вплив залежить не лише від абсолютних обсягів, але й від структури, якості, галузевої спрямованості, рівня локалізації та відповідності стратегічним цілям держави. Для країни, що проходить етап відбудови, політика у сфері ПІІ має бути орієнтована на стимулювання інвестицій, які формують високу додану вартість, сприяють технологічному оновленню, розширюють експортні можливості та підвищують стійкість економіки до майбутніх шоків. Водночас ефективність залучення ПІІ визначається інституційною спроможністю держави забезпечувати прогнозовані правила гри, захист прав власності, справедливе правосуддя та надійні механізми зниження ризиків, що в умовах відновлення набуває першочергового значення (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Функції прямих іноземних інвестицій у відновленні національної економіки

Функція ПІІ	Зміст та вплив на відновлення економіки
Фінансова (капіталоутворювальна)	Збільшення обсягів інвестицій у виробничі фонди, інфраструктуру, обладнання та людський капітал; прискорення реконструкції підприємств і відновлення систем життєзабезпечення
Технологічна	Трансфер сучасних технологій, цифрових рішень, стандартів автоматизації; поширення spillover-ефектів на суміжні галузі через навчання, дифузцію інновацій і конкуренцію
Управлінська та інституційна	Впровадження корпоративного управління, фінансового контролю, комплаєнсу; формування попиту на якісні інституції (суд, захист власності, регуляторні практики)
Структуроутворювальна	Зміни галузевої і територіальної структури економіки; перехід від сировинної моделі до моделі з високою доданою вартістю при цільовому спрямуванні ПІІ
Соціально-економічна	Створення робочих місць, підвищення кваліфікації кадрів, зростання доходів; каталізатор повернення трудових мігрантів і розвитку профосвіти
Зовнішньоекономічна	Збільшення експорту, покращення торговельного балансу, включення підприємств у міжнародні ланцюги постачання та диверсифікація ринків збуту

Джерело: складено автором на основі [60]

1.2. Особливості регулювання і стимулювання притоку іноземного капіталу на потреби відбудови економіки України

Регулювання та стимулювання притоку іноземного капіталу в Україну в умовах повномасштабної війни та перспектив післявоєнної відбудови набуває особливої складності й водночас стратегічної ваги. Якщо в «мирній» економіці ключовими детермінантами інвестиційної привабливості традиційно виступають місткість ринку, доступність ресурсів, якість інституцій і податкове навантаження, то в українських реаліях вирішальним чинником стає безпековий компонент. Це зумовлює потребу в специфічній моделі державної політики, яка поєднує класичні інструменти інвестиційного стимулювання із механізмами мінімізації воєнних і політичних ризиків, забезпеченням гарантій, прозорими регуляторними процедурами та комплексною координацією між органами влади й міжнародними партнерами [8].

Іноземний капітал для відбудови має спрямовуватися не лише на відновлення зруйнованих активів, а й на структурну модернізацію економіки, формування нових виробничих ланцюгів, «зелену» трансформацію та підвищення технологічності. Відповідно, державне регулювання в цій сфері повинно вирішувати одночасно три завдання: (1) створити зрозумілі та передбачувані правила для інвестора; (2) забезпечити інституційні гарантії захисту прав власності та виконання контрактів; (3) сконструювати систему фінансових і нефінансових стимулів, що компенсуватиме підвищену ризиковість інвестування в країну, яка перебуває у стані воєнного конфлікту. У цьому контексті важливо розглядати регуляторну політику як елемент ширшої системи економічної безпеки: від якості державних інститутів, правозастосування та антикорупційних механізмів прямо залежить здатність країни конкурувати за довгострокові інвестиції.

Нормативно-правове регулювання залучення іноземних інвестицій в Україні базується на принципах національного режиму для іноземних інвесторів, гарантіях недоторканності інвестицій, можливості репатріації

прибутків, захисту від незаконної експропріації та доступу до механізмів вирішення спорів. Водночас формальна наявність таких гарантій не завжди трансформується у відчуття реальної захищеності. Саме тому в умовах відбудови пріоритетом стає не лише вдосконалення законодавчої бази, а й посилення інституційної спроможності: ефективність судової системи, прогнозованість регуляторних рішень, мінімізація адміністративного тиску та зниження корупційних ризиків. Для іноземного інвестора важливим є «ланцюг довіри»: від процедури реєстрації бізнесу й отримання дозволів — до гарантій виконання контрактів і можливості швидко та неупереджено захистити права в суді або арбітражі [9].

Специфіка залучення капіталу саме на потреби відбудови полягає в тому, що інвестиційні проєкти часто мають інфраструктурний, капіталомісткий і довгостроковий характер. Це означає підвищену чутливість до макроекономічних ризиків (інфляція, валютні коливання, дефіцит бюджету), регуляторних змін та політичних рішень. Тому регуляторна політика має містити елементи довгострокової передбачуваності: стабільні правила для інвестора, чіткі процедури, мінімізацію «ручного» втручання, а також можливість закріплення умов для великих інвестпроектів через спеціальні інвестиційні договори або інструменти державної підтримки, які знижують ризик різкого погіршення умов діяльності. Важливою стає також координація інвестиційної політики з плануванням відбудови: капітал повинен заходити туди, де держава забезпечує базову інфраструктуру, підключення до мереж, логістику, підготовку кадрів та земельно-містобудівну готовність.

Однією з ключових особливостей стимулювання ПП в українських умовах є необхідність розвитку системи страхування та гарантування воєнних і політичних ризиків. У мирний час інвестор значною мірою управляє ризиками через диверсифікацію, комерційне страхування та контрактні механізми. В умовах війни частина ризиків стає некерованою для приватного сектору, тому роль держави та міжнародних фінансових

інституцій (через гарантійні програми, страхування воєнних ризиків, механізми спільного фінансування) суттєво зростає. Механізми страхування здатні перетворити «неінвестований ризик» у «ціновий ризик», тобто зробити інвестиції в принципі можливими за рахунок зрозумілої вартості страхового покриття та наявності процедур компенсації збитків. Відтак, регулювання має включати створення умов для роботи міжнародних страхових і гарантійних інструментів в Україні, юридичне визнання відповідних договорів, прозорі правила врегулювання страхових випадків та узгодження стандартів оцінки ризику [10].

Поряд із гарантіями безпеки, не менш важливою є податкова та митна політика як інструмент стимулювання інвестора. У період відбудови держава може застосовувати податкові стимули, однак вони мають бути цільовими й економічно обґрунтованими, щоб уникнути розмивання податкової бази та створення «рентних» схем. Ефективними вважаються інструменти, що стимулюють саме капітальні інвестиції та модернізацію: прискорена амортизація, інвестиційний податковий кредит, звільнення від ввізного мита на критично важливе обладнання, компенсація частини витрат на підключення до мереж або розвиток інфраструктури в індустріальних парках. Водночас надмірні та загальні пільги можуть створювати нерівні умови конкуренції та знижувати мотивацію до підвищення продуктивності. Тому в умовах дефіциту бюджету ключовим принципом має бути «платити за результат»: надання стимулів під конкретні індикатори — обсяг капіталовкладень, кількість створених робочих місць, рівень локалізації, експорт, технологічний трансфер, енергоефективність.

Суттєву роль у стимулюванні припливу іноземного капіталу відіграють інструменти інституційної підтримки інвестора. До них належать спеціалізовані агенції із залучення інвестицій, механізми супроводу проєктів за принципом «єдиного вікна», цифровізація послуг, скорочення кількості дозволів і ліцензій, а також підвищення якості державних сервісів. В умовах відбудови особливо важливим є проєктний підхід: інвестору потрібен не

абстрактний «сприятливий клімат», а конкретний пакет умов під конкретний проєкт — земельна ділянка з прозорим правовим статусом, технічні умови підключення, доступ до логістики, кадровий потенціал регіону, зрозумілі строки дозвільних процедур. Тому конкурентною перевагою стає спроможність держави швидко формувати «інвестиційні продукти» — підготовлені майданчики, індустріальні парки, готові проєкти державно-приватного партнерства, стандартизовані договори та типові механізми розподілу ризиків [11].

З огляду на масштаб відбудови, важливим напрямом є розвиток державно-приватного партнерства (ДПП), концесій та проєктного фінансування. Вони дозволяють залучати приватний (у тому числі іноземний) капітал у транспорт, енергетику, житлово-комунальну інфраструктуру, логістику, порти, відновлення об'єктів соціальної сфери. Перевага ДПП полягає у можливості розподілу ризиків між державою та інвестором, залученні управлінської компетенції приватного сектора, а також у забезпеченні довгострокового утримання й експлуатації об'єктів, що знижує загальну вартість життєвого циклу інфраструктури. Водночас ефективність таких механізмів залежить від якості підготовки проєктів, прозорості конкурсних процедур, наявності професійної проєктної експертизи в органах влади та довіри до системи вирішення спорів. Тому вдосконалення правової бази ДПП та підготовка інституційної інфраструктури (проєктні офіси, стандарти оцінки, методики розрахунку ризиків) є важливою передумовою масштабування іноземних інвестицій у відбудову.

Окремий блок особливостей регулювання іноземного капіталу стосується фінансового сектору та валютного режиму. Для інвестора принципове значення має можливість здійснювати операції з капіталом, репатріювати дивіденди, обслуговувати міжфірмові позики, а також прогнозувати валютні ризики. В умовах воєнного часу держави часто вводять тимчасові обмеження на рух капіталу з метою забезпечення фінансової

стабільності. Однак для залучення довгострокових ПІІ важливо формувати дорожню карту поступової нормалізації валютного регулювання, чітко комунікувати правила та забезпечувати передбачуваність рішень регулятора. Додатково актуальними стають механізми хеджування валютних ризиків, розвиток ринку довгострокового фінансування, співпраця з міжнародними банками розвитку та інструменти змішаного фінансування (blended finance), коли пільгові кошти або гарантії міжнародних партнерів зменшують ризики для приватного інвестора [12].

В умовах відбудови ключовим стає й антикорупційний вимір інвестиційної політики. Іноземні інвестори оцінюють не лише формальні ставки податків або наявність пільг, а й «вартість входу» на ринок: непрозорі процедури, дискреційні рішення, ризик рейдерства, затягування дозволів, непередбачуваність судових рішень. Тому стимулювання ПІІ в Україні має включати практичні інструменти мінімізації корупційних ризиків: цифровізацію взаємодії з державою, відкриті реєстри, прозорі земельні та містобудівні процедури, стандарти прозорості в державних закупівлях і управлінні державними активами. Поліпшення верховенства права й незалежності судової системи є базовою умовою, без якої навіть найкращі фінансові стимули не забезпечать стійкого припливу капіталу у довгостроковій перспективі [13].

Регулювання і стимулювання притоку іноземного капіталу на потреби відбудови економіки України має багаторівневий характер і поєднує правові, інституційні, фінансові та безпекові інструменти. Його специфіка визначається необхідністю компенсувати воєнні ризики через гарантійні та страхові механізми, забезпечити передбачуваність регуляторного середовища, зосередити стимули на проєктах із високою доданою вартістю та значним мультиплікативним ефектом, а також посилити інституційну якість держави – від судової системи до цифрових сервісів і процедур супроводу інвестора. Саме синергія цих елементів створює умови для

перетворення іноземного капіталу на реальний ресурс модернізації та стійкого економічного зростання в процесі відновлення України (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Інструменти регулювання та стимулювання притоку іноземного капіталу для потреб відбудови України

Група інструментів	Конкретні механізми	Ефект для відбудови
Правові гарантії	Національний режим; захист від експропріації; можливість репатріації прибутків; доступ до міжнародного арбітражу	Зниження інституційних ризиків; підвищення передбачуваності для інвестора
Гарантування та страхування ризиків	Програми страхування воєнних/політичних ризиків (MIGA, BSTDB); державні гарантії; blended finance інструменти	Перетворення "неінвестованих" ризиків у цінові; залучення капіталу в умовах збройного конфлікту
Податкові та митні стимули	Прискорена амортизація; інвестиційний податковий кредит; звільнення від мита на обладнання; пільги за результатами (jobs, export, R&D)	Зниження вартості капіталовкладень; стимулювання технологічної модернізації
Інституційна підтримка	Агенції залучення інвестицій; "єдине вікно"; цифровізація дозволів; стандартизовані договори ДПП; підготовлені індустріальні майданчики	Скорочення транзакційних витрат; спрощення входу на ринок
Валютне фінансове регулювання та	Дорожня карта лібералізації руху капіталу; механізми хеджування валютних ризиків; доступ до довгострокового фінансування МБР	Забезпечення можливості репатріації; зниження валютних ризиків довгострокових ІІІ
Антикорупційні заходи	Відкриті реєстри власності та землі; прозорі держзакупівлі; незалежна судова система; цифрова взаємодія держава-бізнес	Зниження корупційної премії; підвищення довіри міжнародних інвесторів

Джерело: складено автором на основі [3;4;25]

Систему умов залучення іноземного капіталу для відбудови України наведено у табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Система умов залучення іноземного капіталу для відбудови України

Рівень системи	Ключові елементи та їх взаємозв'язок
Базовий рівень (передумови)	Верховенство права ► Захист прав власності ► Незалежна судова система ► Макроекономічна стабільність
Регуляторний рівень	Прозорі дозвільні процедури ► Цифрові сервіси держави ► Стандарти ДПП ► Антикорупційний комплаєнс
Стимулюючий рівень	Податкові пільги (цільові) ► Страхування воєнних ризиків ► Blended finance ► Гарантії МБР
Операційний рівень	Підготовлені майданчики ► "Єдине вікно" ► Проєктне фінансування ► Регіональна координація
Очікуваний результат	Залучення якісних ПІІ ► Технологічне оновлення ► Створення робочих місць ► Відбудова інфраструктури ► Стале зростання

Джерело: складено автором на основі [3;4;25]

1.3. Методи оцінки інвестиційного клімату та ефективності іноземних інвестицій в модернізацію та економічний розвиток країни

Оцінка інвестиційного клімату та ефективності іноземних інвестицій є необхідною передумовою формування результативної державної політики залучення капіталу й вибору пріоритетів економічної модернізації. Для країни, що перебуває у фазі відновлення та структурної трансформації, питання методичного забезпечення аналізу набуває особливої ваги: по-перше, зростає роль ризикових факторів (безпекових, політичних, інституційних), по-друге, інвестиції повинні забезпечувати не лише приріст

обсягів виробництва, а й технологічне оновлення, підвищення продуктивності та стійкості економіки. У науковій та прикладній площині методи оцінювання умовно поділяють на дві взаємопов'язані групи: (1) методи оцінки інвестиційного клімату як сукупності умов і ризиків; (2) методи оцінки ефективності інвестиційних проєктів і макроекономічних результатів залучення ПІІ [14].

Інвестиційний клімат доцільно трактувати як інтегральну характеристику економічного середовища, що відображає баланс між потенційною прибутковістю інвестицій та рівнем ризиків. У практиці аналізу найпоширенішими є індикаторні підходи, які передбачають відбір набору показників і формування узагальненого висновку щодо привабливості країни або регіону для інвестора. Такі показники включають макроекономічні параметри (темпи зростання ВВП, інфляцію, дефіцит бюджету, стан платіжного балансу, динаміку обмінного курсу), фінансові (відсоткові ставки, доступність кредитування, рівень доларизації), структурні (частка переробної промисловості, експортна диверсифікація), соціальні (демографія, рівень безробіття, людський капітал), а також інституційні (якість регулювання, захист прав власності, ефективність судової системи).

Головною групою методів є рейтингові та композитні індекси, які узагальнюють значні масиви даних у форму зручних для порівняння показників. До них належать міжнародні рейтинги конкурентоспроможності, оцінки якості державного управління, індекси сприйняття корупції, показники економічної свободи тощо. Методична перевага таких інструментів полягає у можливості міжкраїнних порівнянь і відстеження динаміки у часі. Водночас їхнім обмеженням є те, що композитні індекси часто агрегують різнорідні змінні, можуть мати лаги оновлення та не завжди враховують специфіку конкретної країни (наприклад, вплив воєнних ризиків на інвестиційні рішення). Тому у дослідженнях, орієнтованих на практичні рекомендації, рейтингові підходи доцільно доповнювати поглибленою країновою діагностикою [15].

Інституційні методи оцінки інвестиційного клімату фокусуються на аналізі «правил гри», які визначають поведінку інвестора: прозорість регулювання, стабільність законодавства, якість адміністрування податків і мит, ефективність системи виконання контрактів, наявність механізмів захисту інвестора, робота антимонопольних органів. Практично це реалізується через аудит регуляторних процедур, аналіз бар'єрів входу на ринок, вимірювання адміністративних витрат бізнесу та оцінку ризиків дискреційного втручання держави. Для країн у стані відновлення особливо актуальним стає «інвестиційний аудит» ланцюга взаємодії інвестора з державою: від реєстрації та доступу до землі — до підключення до мереж, отримання дозволів, митного оформлення обладнання й механізмів судового захисту.

Окремо слід виділити ризик-орієнтовані підходи, що оцінюють інвестиційний клімат через призму ризиків (політичних, безпекових, валютних, регуляторних, репутаційних). У таких підходах застосовується якісна та кількісна оцінка ризиків із використанням сценарного аналізу, експертного оцінювання, матриць ризику й визначенням заходів із їх мінімізації. Для воєнних або постконфліктних економік доцільним є виділення окремого блоку ризиків: фізична безпека активів, доступність логістики, надійність енергозабезпечення, функціонування страхування воєнних ризиків, стабільність роботи фінансової системи та режим руху капіталу [16].

Головним доповненням є методи аналізу очікувань бізнесу та інвесторів, що реалізуються через опитування (business climate surveys), інтерв'ю з потенційними інвесторами, фокус-групи, а також аналіз кейсів інвестиційних спорів і проблем реалізації проєктів. Перевага таких методів полягає в тому, що вони дозволяють виміряти не лише формальні правила, а й «фактичний» інвестиційний клімат, який визначається практикою застосування законодавства, якістю роботи органів влади та рівнем транзакційних витрат.

Оцінка ефективності ПП у модернізацію та економічний розвиток країни повинна здійснюватися на двох рівнях. На мікрорівні оцінюється ефективність конкретних інвестиційних проєктів, на макрорівні — вплив інвестицій на економічне зростання, продуктивність, зайнятість, експорт і технологічний прогрес. Такий двоєдиний підхід є принциповим, оскільки фінансово успішний проєкт для інвестора не завжди означає високу суспільну віддачу для країни-реципієнта, і навпаки [17].

На мікрорівні базовими інструментами є методи інвестиційного аналізу, що спираються на концепцію дисконтованих грошових потоків. До ключових показників належать чиста теперішня вартість (NPV), внутрішня норма дохідності (IRR), індекс прибутковості (PI) та строк окупності (PP, DPP). Вони дозволяють порівнювати альтернативні проєкти, оцінювати їхню чутливість до змін ключових параметрів (ціни, обсяги продажу, витрати, відсоткові ставки, курс) і приймати рішення щодо доцільності інвестування. Для модернізаційних проєктів, які мають значну капіталомісткість і довгі горизонти реалізації, особливого значення набуває аналіз ризику та невизначеності. У практиці застосовують аналіз чутливості (sensitivity analysis), сценарний аналіз (оптимістичний/базовий/песимістичний), метод Монте-Карло для моделювання розподілу результатів, а також підходи реальних опціонів (real options), які дозволяють врахувати цінність управлінської гнучкості (відтермінування, розширення, згортання проєкту) в умовах високих ризиків.

Для оцінювання саме модернізаційного ефекту ПП мікроаналіз доцільно доповнювати показниками технологічного й виробничого оновлення: приріст продуктивності праці, зниження енергоємності, оновлення основних засобів, впровадження стандартів якості, частка витрат на R&D, рівень цифровізації процесів, розвиток компетенцій персоналу. Важливим є і вимірювання локального мультиплікатора: частка місцевих постачальників у ланцюгу закупівель, створення нових робочих місць, податкові платежі, розвиток інфраструктури на території реалізації проєкту.

Такий підхід дозволяє відрізнити «інвестиції у торговельну присутність» від інвестицій, що реально формують індустріальну базу й технологічний потенціал [18].

На макрорівні ефективність ПІІ оцінюють через їхній вплив на ключові макроекономічні результати. Найпростішими є методи описової статистики та порівнянь: аналіз динаміки ПІІ, їхньої галузевої структури та співвідношення з темпами зростання ВВП, експортом, зайнятістю, інвестиціями в основний капітал. Однак для формування аргументованих висновків важливо переходити до економетричних методів, які дозволяють виявляти причинно-наслідкові зв'язки, а не лише кореляції. У таких дослідженнях застосовують регресійні моделі з панельними даними (для порівняння країн або регіонів), моделі часових рядів (VAR/VECM) для аналізу взаємозв'язків між ПІІ, ВВП, курсом, експортом і продуктивністю, а також методи оцінювання довгострокових ефектів через коінтеграційний аналіз. Для оцінки впливу інвестиційних реформ чи спеціальних програм підтримки ПІІ можуть використовуватися квазіекспериментальні підходи (difference-in-differences), що порівнюють «групи впливу» та «контрольні групи» до і після змін політики.

Окремим напрямом є оцінка мультиплікативних ефектів ПІІ на рівні економіки. Для цього використовують міжгалузеві моделі (input-output), соціальні рахунки (SAM), моделі загальної рівноваги (CGE), які дозволяють оцінити, як інвестиції в одну галузь впливають на суміжні сектори, зайнятість, доходи домогосподарств, імпорт і податкові надходження. Ці методи особливо корисні при плануванні відбудови інфраструктури та промисловості, коли важливо оцінити не лише прямий ефект, а й непрямі та індуковані ефекти через ланцюги постачання.

Головною складовою оцінки ефективності ПІІ є аналіз їхньої якості та стійкості. У сучасних підходах підкреслюється, що для модернізації вирішальне значення мають не лише обсяги ПІІ, а їхня здатність формувати технологічний прогрес і структурні зрушення. Тому застосовують показники

«якості ПП»: частка інвестицій у переробну промисловість і високотехнологічні види діяльності, обсяги реінвестованого прибутку, співвідношення greenfield-проектів і M&A, рівень експортної орієнтації підприємств з іноземним капіталом, продуктивність і заробітна плата на таких підприємствах порівняно з середніми по економіці, витрати на навчання персоналу. У контексті «зеленої» модернізації дедалі більше значення мають ESG-показники: викиди, енергоефективність, екологічні стандарти, охорона праці, корпоративна прозорість та антикорупційний комплаєнс [19].

Для економіки, що відновлюється, найбільш доцільним є комплексний підхід, який поєднує діагностику інвестиційного клімату з оцінкою результативності ПП. Практично це може реалізовуватися через систему показників і критеріїв, що включає: (1) блок «макро- і фінансова стабільність» (інфляція, курс, резерви, доступність фінансування); (2) блок «інституційна якість» (правосуддя, захист власності, регуляторні процедури); (3) блок «інфраструктурна готовність» (енерго- та транспортна інфраструктура, цифрова інфраструктура); (4) блок «людський капітал» (кваліфікація, міграційні тенденції, система освіти); (5) блок «безпека й ризики» (страхування воєнних ризиків, фізична безпека активів, стабільність логістики); (6) блок «ефективність і модернізаційний ефект» (продуктивність, експорт, технологічні індикатори, локалізація, мультиплікатори). Така структура дозволяє перейти від загальних суджень до прикладних управлінських рішень: які саме бар'єри стримують інвестора, які стимули будуть найбільш ефективними та які типи ПП забезпечують максимальну суспільну віддачу [20].

Отже, методи оцінки інвестиційного клімату та ефективності іноземних інвестицій охоплюють широкий спектр інструментів — від міжнародних рейтингів і індикаторів до проектного фінансового аналізу та економетричного моделювання. Для країн, що здійснюють модернізацію і відбудову, оптимальним є поєднання кількісних та якісних методів із ризик-

орієнтованою рамкою, яка враховує інституційні й безпекові чинники. Саме комплексна оцінка дозволяє не лише виміряти поточний стан інвестиційного середовища, а й сформуванати цільову політику залучення ПІІ, спрямовану на технологічне оновлення, підвищення продуктивності та забезпечення довгострокового економічного зростання (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Методи оцінки інвестиційного клімату та ефективності ПІІ

Метод / підхід	Рівень застосування	Інструментарій та показники
Індикаторно-рейтинговий	Макрорівень (міжкраїнне порівняння)	Doing Business / World Bank GI; Індекс економічної свободи (Heritage); GCI (WEF); індекс сприйняття корупції (TI); WGI
Інституційний аналіз	Макро- та мезорівень	Аудит регуляторних процедур; аналіз бар'єрів входу; оцінка адміністративних витрат бізнесу; "інвестиційний аудит" ланцюга держава-інвестор
Ризик-орієнтований підхід	Макро- та проєктний рівень	Сценарний аналіз; матриці ризику; оцінка воєнних, безпекових та валютних ризиків; страхові рейтинги (MIGA/EBRD)
Опитування бізнесу (Business Climate Surveys)	Мікро-/мезорівень	Опитування інвесторів, фокус-групи, кейси інвестиційних спорів; вимірювання фактичного клімату vs формальних правил
Проєктний фінансовий аналіз	Мікрорівень (проєкт)	NPV, IRR, PI, PP/DPP; аналіз чутливості; сценарний аналіз (opt./base/pes.); метод Монте-Карло; реальні опціони
Економетричне моделювання	Макрорівень (економіка)	Регресія на панельних даних; моделі часових рядів (VAR/VECM); коінтеграційний аналіз; difference-in-differences (DiD)
Міжгалузевий / CGE аналіз	Макрорівень (сектори)	Input-output моделі; соціальна матриця рахунків (SAM); моделі загальної рівноваги (CGE); оцінка мультиплікаторів зайнятості та ВВП

Джерело: складено автором на основі [14;60]

Комплексну систему оцінки ефективності ПП для відновлення та модернізації економіки відображено у табл. 1.5.

Таблиця 1.5

Комплексна система оцінки ефективності ПП для відновлення та модернізації економіки

Блок оцінки	Показники та індикатори
1. Макро- та фінансова стабільність	Темп зростання ВВП; рівень інфляції; дефіцит бюджету; динаміка обмінного курсу; золотовалютні резерви; доступність кредитування
2. Інституційна якість	WGI (Rule of Law, Government Effectiveness, Control of Corruption); рейтинг Doing Business; рівень захисту прав власності; якість судової системи
3. Інфраструктурна готовність	Стан транспортної та енергетичної інфраструктури; покриття цифровою мережею; підключення до логістичних хабів; відновленість після воєнних руйнувань
4. Людський капітал	Рівень кваліфікації робочої сили; охоплення освітою; динаміка міграції; витрати підприємств на навчання персоналу
5. Безпека та ризики	Індекс воєнних/безпекових ризиків; наявність страхування воєнних ризиків (MIGA); фізична безпека активів; стабільність логістики
6. Ефективність та модернізаційний ефект	Продуктивність праці на підприємствах з ПП; частка greenfield-проектів; рівень локалізації; обсяг R&D-витрат; експортна орієнтація; ESG-показники

Джерело: складено автором на основі [14;60]

Висновки до розділу 1

Встановлено, що ПП відрізняються від інших форм міжнародного руху капіталу довгостроковим характером, орієнтацією на участь в управлінні та поєднанні фінансового ресурсу з трансфером технологій, управлінських практик і доступом до зовнішніх ринків. Показано, що у відбудові економіки ПП виконують капіталоутворювальну, технологічну, інституційну, структуроутворювальну, соціальну та зовнішньоекономічну функції, формуючи мультиплікативні ефекти через розвиток суміжних галузей і ланцюгів доданої вартості.

Уточнено, що для економіки відновлення визначальним є не лише обсяг залучених ПІІ, а й їхня якість: частка greenfield-проектів, технологічність, рівень локалізації, експортна орієнтація, реінвестування прибутку та інтеграція в національні виробничі мережі. Водночас окреслено потенційні ризики ПІІ (анклавність, витіснення місцевих виробників, репатріація прибутку, концентрація у низькотехнологічних секторах), що підкреслює потребу в цільовій політиці держави, спрямованій на підтримку інвестицій із високою доданою вартістю. Визначено особливості регулювання і стимулювання іноземного капіталу для потреб відбудови України. Обґрунтовано, що в умовах воєнних і політичних ризиків ключовими стають механізми гарантування та страхування ризиків, підвищення передбачуваності регуляторного середовища, ефективний захист прав власності та контрактів, а також розвиток інструментів супроводу інвестора (принцип «єдиного вікна», цифровізація, підготовка інвестиційних майданчиків). Підкреслено доцільність поєднання податкових і фінансових стимулів із принципом результативності – надання підтримки під конкретні індикатори модернізації, зайнятості, експорту та енергоефективності.

Систематизовано методи оцінки інвестиційного клімату та ефективності ПІІ, які доцільно застосовувати на мікро- та макrorівнях. Показано, що оцінка інвестиційного клімату має базуватися на індикаторних і рейтингових підходах, інституційному аналізі та ризик-орієнтованих методах, тоді як результативність ПІІ доцільно вимірювати через показники проєктної ефективності (NPV, IRR, аналіз чутливості, сценарії, реальні опції) та макроекономічного впливу (економетричні моделі, міжгалузеві підходи, оцінка мультиплікаторів). Зроблено висновок, що для України найбільш придатним є комплексний підхід, який інтегрує оцінку середовища, ризиків і реальних модернізаційних результатів інвестицій.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТРЕНДІВ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

2.1. Динамічні та структурні зрушення в прямому іноземному інвестуванні в економіку України

Аналіз динаміки та структури прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну протягом останнього десятиліття свідчить про глибоку трансформацію інвестиційного ландшафту під впливом екзогенних та ендегенних шоків. Якщо до 2014 року інвестиційні потоки значною мірою визначалися сировинною спрямованістю та доступом до внутрішнього споживчого ринку, то сучасний етап, попри умови повномасштабної війни, демонструє адаптивність капіталу та зміну пріоритетів іноземних інвесторів у бік високотехнологічних галузей та проектів з високою доданою вартістю [21].

Досліджуючи динаміку ПІІ, слід відзначити, що період 2021–2024 років став найбільш турбулентним в історії незалежної України. За даними Національного банку України, 2021 рік продемонстрував рекордне за останні роки зростання надходжень ПІІ, що було зумовлено як відновленням після пандемії COVID-19, так і активною реінвестицією доходів іноземними компаніями. Проте лютий 2022 року кардинально змінив траєкторію розвитку: чистий приплив ПІІ у перший рік повномасштабного вторгнення суттєво скоротився, що пояснювалося критичним зростанням безпекових ризиків та фізичним руйнуванням активів.

Головною особливістю динаміки інвестицій у воєнний період є зміна їхньої природи. Якщо раніше значну частку ПІІ складав новий акціонерний капітал, то у 2022–2023 роках основним компонентом стали реінвестовані доходи іноземних інвесторів. Це свідчить про те, що компанії, які вже були

присутні на українському ринку, не лише не вивели капітал, а й продовжують вкладати кошти в підтримку та адаптацію своїх потужностей до умов воєнного часу. Такий феномен «інституційної лояльності» є позитивним сигналом для потенційних нових інвесторів, оскільки демонструє життєздатність українського бізнес-середовища навіть за екстремальних умов [25].

Структурні зрушення в іноземному інвестуванні відображають зміну економічних пріоритетів держави. Традиційно лідируючі позиції за обсягами ПІІ посідали металургія та добувна промисловість. Проте через окупацію територій на сході та півдні країни, а також блокування логістичних шляхів, частка цих галузей у структурі інвестицій почала стрімко скорочуватися. Натомість спостерігається зростання інтересу до сектору інформаційно-комунікаційних технологій (ІТ), який продемонстрував найвищу стійкість до воєнних викликів. Інвестиції в ІТ-сектор змістилися від аутсорсингу до розробки власних продуктів, зокрема у сфері Military-Tech та кібербезпеки, що робить Україну глобальним хабом оборонних інновацій.

Агропромисловий комплекс залишається одним із ключових реципієнтів ПІІ, проте і тут відбулися якісні зміни. Інвестори поступово відходять від фінансування виключно вирощування зернових у бік розвитку переробних потужностей, біоенергетики та логістичних вузлів на західних кордонах України. Це зумовлено необхідністю мінімізації ризиків, пов'язаних з морським експортом, та прагненням створювати додану вартість всередині країни. Структурний зсув у бік Food-Tech та агрологістики є стратегічно важливим для майбутньої інтеграції України до єдиного ринку ЄС.

Аналізуючи територіальну структуру ПІІ, можна помітити виражений «дрейф» капіталу на Захід. Внаслідок близькості до кордонів Європейського Союзу та відносної безпеки, Львівська, Закарпатська та Івано-Франківська області стали центрами тяжіння для нових інвестиційних проектів, особливо в галузях деревообробки, машинобудування та легкої промисловості. Формування нових виробничих кластерів у західних регіонах є важливою

складовою внутрішньої релокації капіталу та створення нових робочих місць для внутрішньо переміщених осіб [26].

Окрему увагу слід приділити зміні географічної структури країн-інвесторів. Поряд з традиційними лідерами, такими як Кіпр (який часто виконує роль транзитної юрисдикції для українського капіталу), Нідерланди, Австрія та Німеччина, зростає активність інвесторів зі США, Великої Британії та країн Скандинавії. Цікавим трендом є посилення ролі міжнародних фінансових інституцій (ЄБРР, МФК), які виступають «інвесторами останньої надії» та надають гарантії для приватного капіталу. Їхня участь у проектах є своєрідним «знаком якості» та безпеки для великих приватних фондів.

Процес відновлення економіки вимагає значних вкладень у енергетичний сектор. Структурні зрушення тут проявляються в переході від інвестицій у традиційну теплову генерацію до децентралізованих відновлюваних джерел енергії (ВДЕ). Іноземний капітал все частіше спрямовується у вітрову та сонячну енергетику, а також у технології виробництва «зеленого» водню. Це не лише сприяє енергетичній незалежності України, а й відповідає вимогам Європейського зеленого курсу, що є обов'язковою умовою для майбутнього членства в ЄС.

Попри позитивні зрушення, динаміка ПІІ стикається з низкою стримуючих факторів. Окрім військових ризиків, інвесторів продовжують турбувати питання верховенства права, захисту прав власності та корупційних ризиків. Проте цифровізація державних послуг (зокрема через платформу Дія) та реформа податкового законодавства (режим «Дія.City») частково нівелюють ці бар'єри, створюючи прозорі умови для ведення бізнесу.

Тому можна стверджувати, що Україна перебуває на етапі переходу від моделі «дешевих ресурсів» до моделі «стійкої інноваційної економіки». Прямі іноземні інвестиції у відновлення країни вже не є просто фінансовими вливаннями — вони стають інструментом модернізації інфраструктури,

джерелом трансферу технологій та ключовим фактором стійкості держави. Динаміка ПІІ у 2024 році та на подальшу перспективу залежатиме від успішності програм страхування воєнних ризиків та інтенсивності інтеграційних процесів з Європейським Союзом, що відкриває перед Україною статус найбільшого будівельного та інвестиційного майданчика Європи [27].

Аналізуючи ретроспективу інвестиційних потоків, варто зупинитися на критичній точці 2020 року. Пандемія COVID-19 спричинила глобальний відтік капіталу з ринків, що розвиваються. В Україні це відобразилося у від’ємному значенні чистого припливу ПІІ (вперше за багато років), що було пов’язано з вилученням реінвестованих доходів іноземними компаніями для покриття збитків материнських структур. Проте вже у 2021 році відбувся стрімкий компенсаторний ріст. Економіка продемонструвала здатність до швидкого відновлення, а іноземні інвестори почали розглядати Україну як перспективний логістичний вузол та ІТ-кластер.

Динаміку основних показників інвестування за період 2020–2024 років та прогнознi значення на 2025 рік наведено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

**Динаміка надходжень прямих іноземних інвестицій в Україну
за період 2020–2024 рр. та прогнозні значення на 2025 р.**

Рік	Чистий приплив ПІІ (млрд дол. США)	Темп росту/приросту (%)	Основне джерело (компонент)
2020	-0,1	-102%	Вилучення реінвестованих доходів через пандемію
2021	7,3	+7400%	Реінвестування доходів та новий капітал
2022	0,6	-92%	Реінвестовані доходи існуючих підприємств
2023	4,25	+608%	Реінвестовані доходи та фінансова допомога (МФО)
2024	5,1	+20%	Сектор оборони, енергетики та ІТ
2025	6,5 - 8,0	+25%	Відбудова інфраструктури, страхування ризиків

Джерело: складено автором на основі [6]

Важливо підкреслити, що цифра у 4,25 млрд дол. США за 2023 рік є феноменальною для країни, що перебуває у стані активної війни. Це свідчить про зміну парадигми іноземного капіталу: інвестори перейшли від стратегії «очікування» до стратегії «раннього входу». Ключовими гравцями стали компанії з країн-стратегічних партнерів [28].

Окремим аспектом дослідження є галузева трансформація. Війна змінила структуру економіки, де колись домінантна металургія поступилася місцем аграрному сектору та оборонним технологіям. Розглянемо детальніше розподіл інвестицій за ключовими сферами (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Галузева структура ПІІ в Україні у 2020–2025 роках,
% до загальногообсягу**

Галузьекономіки	2020 р.	2022 р.	2024 р.	2025 р.
Промисловість (в т.ч. добувна)	32%	18%	15%	20%
АПК та харчовапромисловість	15%	22%	25%	28%
ІТ та телекомунікації	8%	14%	20%	22%
Торгівля та ритейл	14%	12%	10%	10%
Енергетика (ВЕЕ та газ)	10%	15%	18%	15%
Оборонний сектор (Defense Tech)	<1%	5%	12%	5% (стабілізація)

Джерело: складено на автором на основі [6;29]

Як бачимо з таблиці 2.2, найбільший приріст частки демонструє сектор ІТ та Defense Tech. Україна стала унікальним майданчиком для тестування нових військових розробок, що залучає капітал з боку великих оборонних концернів (наприклад, німецького Rheinmetall та турецького Baykar). Це створює передумови для формування потужного військово-промислового комплексу з високою часткою іноземної участі, що в майбутньому може стати головним локомотивом експорту.

Аграрний сектор також проходить через трансформацію. Інвестиції 2024-2025 років спрямовуються переважно в проекти глибокої переробки кукурудзи, пшениці та олійних культур. Це дозволяє зменшити залежність

від «зернових коридорів» та експортувати продукцію з високою доданою вартістю автомобільним та залізничним транспортом через західні кордони.

Протягом 2024 року спостерігається також активізація в секторі комерційної нерухомості та логістики у західних регіонах. Девелопери та іноземні фонди вкладають кошти у складські термінали типу «А» біля Львова та Ужгорода, що стають новими «сухими портами» країни. Ця територіальна зміна є довгостроковим трендом: інвестиційний центр тяжіння змістився від індустріального Сходу до інтеграційного Заходу.

Очікується, що у 2025 році вирішальну роль у динаміці ПІІ відіграють два фактори: запуск повноцінного ринку страхування воєнних ризиків (через механізми MIGA та DFC) та прогрес у переговорах щодо вступу до ЄС. Євроінтеграційний статус України діє як потужний якорь для європейських інвесторів, які розглядають нашу країну як частину єдиного промислового ланцюга Європи [29].

Динаміка ПІІ у період 2020–2024 рр. довела високу адаптивність іноземного капіталу. Попри обвал у 2022 році, вже у 2023 році почалося відновлення, переважно за рахунок реінвестування доходів компаніями, що вже працюють в Україні.

Відбулося структурне зміщення від капіталомісткої сировинної промисловості до високоефективних секторів: ІТ, Defense Tech та переробного АПК. Це свідчить про початок якісної модернізації економіки.

Основними точками зростання стали західні та центральні регіони України, що зумовлено безпековими факторами та близькістю до ринків ЄС.

Очікується подальше зростання припливу інвестицій до рівня 6,5–8 млрд дол. за умови стабілізації безпекової ситуації та розширення інструментів страхування капіталу.

2.2. Оцінка впливу прямих іноземних інвестицій на відновлення й економічне зростання України

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) у сучасній економічній науці розглядаються як фундаментальний детермінант довгострокового зростання, особливо для країн, що перебувають у стані глибокої структурної трансформації або посткризового відновлення. Для України, де руйнування капітальних активів внаслідок воєнних дій сягають сотень мільярдів доларів, роль ПІІ виходить за межі простого фінансового наповнення ринку. Це ключовий інструмент подолання технологічного розриву, інтеграції в глобальні ланцюги вартості та забезпечення стійкості національної економіки [30].

Фундаментальний вплив ПІІ на економічне зростання проявляється через мультиплікатор інвестицій. В умовах відновлення кожна одиниця іноземного капіталу стимулює сукупний попит не лише безпосередньо в об'єкті інвестування, а й у суміжних секторах. Оцінюючи цей вплив, слід враховувати два основні канали: капіталоутворення та підвищення сукупної факторної продуктивності. ПІІ дозволяють замістити зношені або зруйновані основні засоби новими, більш енергоефективними та продуктивними аналогами.

У макроекономічному вимірі ПІІ сприяють збалансуванню платіжного балансу. В періоди відновлення країна зазвичай стимулює імпорт обладнання та технологій, що створює тиск на валютний ринок. Прямі інвестиції, на відміну від кредитів, не створюють боргового навантаження на бюджет, а навпаки — забезпечують стабільний приплив валюти, що є критично важливим для підтримання курсової стабільності гривні та стримування інфляційних очікувань. Розрахунки показують, що для досягнення темпів зростання ВВП на рівні 7% на рік, Україні необхідно залучати ПІІ в обсязі не менше 10-15 млрд дол. щорічно протягом десятиліття [60].

Якісна оцінка впливу ПІІ неможлива без врахування ефектів «spillover» (ефектів переливу). Іноземні інвестори приносять із собою «неявні знання»

— методи управління, маркетингові стратегії, стандарти контролю якості та екологічні норми. Для України, яка прагне реалізувати принцип *Build Back Better*, це означає можливість уникнути повторення застарілих індустріальних моделей.

Вплив на інноваційний розвиток проявляється у створенні R&D-центрів. Коли транснаціональні корпорації (ТНК) розміщують свої дослідницькі підрозділи в Україні, це стимулює розвиток людського капіталу. Висококваліфіковані фахівці отримують досвід роботи зі світовими технологіями, що згодом конвертується у створення вітчизняних стартапів та інноваційних продуктів. Таким чином, ПІІ стають «паливом» для переходу від сировинної економіки до економіки знань. Зокрема, у секторах Defense Tech та AgriTech іноземні інвестиції вже сьогодні формують унікальну екосистему, де бойовий досвід поєднується з передовими інженерними рішеннями Заходу.

Відновлення України неможливе без повернення мільйонів вимушених мігрантів, а це прямо залежить від наявності якісних робочих місць. ПІІ мають прямий вплив на ринок праці: вони не лише створюють нову зайнятість, а й змінюють структуру попиту на навички. Компанії з іноземним капіталом зазвичай пропонують вищий рівень заробітної плати та кращі соціальні пакети, що змушує вітчизняних роботодавців також підвищувати стандарти, щоб залишатися конкурентоспроможними.

Крім того, ПІІ сприяють детінізації економіки. Міжнародні інвестори працюють у правовому полі, що веде до зростання податкових надходжень у бюджети всіх рівнів. Це створює ресурс для фінансування соціальних програм, медицини та освіти, що є непрямим, але надзвичайно важливим фактором економічного відновлення. Регіональний аспект також є значущим: залучення інвестицій у депресивні або постраждалі регіони дозволяє рівномірно розподіляти економічну активність по всій території країни, зменшуючи соціальну напругу [59].

Сам факт присутності великих іноземних інвесторів в Україні під час війни та в період відбудови є потужним сигналом для світової спільноти. Це створює «ефект довіри». Оцінка впливу тут полягає в тому, що ПІІ стимулюють державу до проведення реформ. Щоб утримати та залучити капітал, влада змушена вдосконалювати судову систему, боротися з корупцією та цифровізувати державні сервіси. Таким чином, іноземний інвестор виступає своєрідним «стейкхолдером реформ», що прискорює інституційний розвиток держави та її зближення з нормами Європейського Союзу.

В умовах енергетичного терору роль ПІІ у відновленні енергосистеми є стратегічною. Інвестиції в розподілену генерацію, вітрові та сонячні станції, а також у технології зберігання енергії (Energy Storage) роблять економіку більш стійкою до зовнішніх шоків. Оцінка цього впливу вимірюється зменшенням енергоємності ВВП та зниженням залежності від імпортованих енергоносіїв. Україна має потенціал стати «зеленим енергетичним хабом» Європи, але це можливо лише за умови масштабного припливу приватного іноземного капіталу, який принесе не тільки гроші, а й передові рішення у сфері декарбонізації.

Вплив ПІІ на відновлення України є системним та багатовекторним. Вони забезпечують не лише кількісне зростання показників ВВП, а й якісну трансформацію всієї економічної моделі. ПІІ виступають мостом між поточним кризовим станом та майбутньою високотехнологічною, інтегрованою в ЄС економікою. Проте для повної реалізації цього потенціалу необхідна активна державна політика, спрямована на страхування воєнних ризиків та створення прозорих правил гри, що дозволить перетворити Україну на найпривабливіший інвестиційний майданчик у Східній Європі [58].

Аспектом оцінки впливу ПІІ є їхня роль у фінансуванні бюджетного дефіциту та підтримці соціальної стабільності через податкові надходження. Компанії з іноземним капіталом в Україні традиційно демонструють вищу

податкову дисципліну порівняно з середнім показником по ринку. В умовах воєнного стану, коли видатки на оборону та соціальний захист зросли в рази, стабільні надходження від ПП-орієнтованих підприємств стали одним із факторів внутрішньої фінансової стійкості. Більше того, іноземні інвестиції створюють попит на кваліфіковану робочу силу, що безпосередньо впливає на рівень доходів домогосподарств та стимулює внутрішнє споживання.

Для кількісної оцінки впливу ПП на ключові макроекономічні показники розглянемо таблицю 2.3, яка відображає кореляцію між обсягами інвестицій та відновленням основних секторів.

Таблиця 2.3

**Оцінка впливу ПП на
макроекономічні показники відновлення України (2021–2025 рр.)**

Показник	2021 (факт)	2023 (оцінка)	2025 (прогноз)	Вплив ПП на показник (ступінь)
Внесок ПП у приріст ВВП, %	+1,2%	+0,8%	+2,5%	Високий (через мультиплікатор)
Створені/збережені робочі місця, тис.	45	30	85	Критичний для повернення мігрантів
Частка експорту ПП- підприємств, %	35%	28%	42%	Високий (валютна виручка)
Прямі податкові надходження, млрд грн.	120	145	210	Високий (стабільність бюджету)

Джерело: складено автором на основі [6;30;60]

Аналіз даних таблиці свідчить, що до 2025 року очікується посилення ролі ПП як драйвера експортного потенціалу. Це пов'язано з переорієнтацією інвестицій на виробництво товарів із високою доданою вартістю, які мають попит на ринку ЄС. Особливо відчутним є вплив у секторах, де іноземний капітал модернізує виробничі лінії, впроваджуючи стандарти ISO та екологічні норми Euro 6 [57].

Не менш важливим є інституційний вплив ПП. Присутність потужних транснаціональних корпорацій виступає гарантом незворотності реформ.

Інвестори вимагають прозорості судової системи та передбачуваності податкового законодавства. Таким чином, оцінка впливу ПІІ включає в себе «реформаторський ефект»: чим більше в країні якісного іноземного капіталу, тим швидше відбуваються зміни в системі державного управління.

Розглянемо структуру очікуваного ефекту від реалізації інвестиційних проектів у пріоритетних сферах відновлення (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Пріоритетні сфери ПІІ та їхній вплив на економічне зростання до 2025 р.

Сфера інвестування	Ключовий ефект	Очікуваний термін окупності	Соціальний ефект
Defense Tech	Технологічна перевага, експорт зброї	3–5 років	Створення інженерних літ
Agro-processing	Збільшення доданої вартості на 40-60%	4–6 років	Розвиток сільських територій
Green Energy	Децентралізація та енергонезалежність	7–10 років	Покращення екологічного стану
Логістика (Захід)	Інтеграція в транспортну мережу ЄС	3–4 роки	Оптимізація торгових шляхів

Джерело: складено автором на основі [5;16;42]

Оцінюючи ці дані, можна зробити висновок, що короткостроковий вплив ПІІ зосереджений у логістиці та оборонному секторі, що критично для виживання під час війни. Проте довгострокове економічне зростання (після 2025 року) буде закладено саме через інвестиції в «зелену» енергетику та глибоку переробку агропродукції. Саме ці сектори стануть основою для нової економічної ідентичності України на світовій арені.

Додатковим фактором оцінки є «демонстраційний ефект». Успішні кейси таких гігантів, як *Kingspan* або *Bayer*, які оголосили про багатомільйонні інвестиції під час воєнного стану, працюють краще за будь-яку державну рекламу. Це знижує психологічний бар'єр для дрібніших інвесторів, які зазвичай слідує за лідерами ринку. Отже, вплив ПІІ має

накопичувальний характер: кожен успішний проект спрощує залучення наступних десяти [56].

ППІ є ключовим інструментом підтримки курсової стабільності та покриття дефіциту капітальних інвестицій без нарощування державного боргу. Мультиплікативний ефект ППІ прогнозується на рівні 2,5% приросту ВВП до 2025 року.

Оцінка впливу ППІ підтверджує перехід економіки від сировинної моделі до інноваційно-виробничої (особливо у сферах Defense Tech та переробного АПК), що підвищує конкурентоспроможність України.

Іноземні інвестиції створюють базу для повернення людського капіталу з-за кордону, забезпечуючи робочі місця з високими стандартами оплати та безпеки праці [55].

Залучення іноземного капіталу в децентралізовану енергетику є єдиним шляхом до повної енергонезалежності та виконання вимог щодо декарбонізації в межах інтеграції до ЄС.

2.3. Аналіз проблем та перешкод прямого іноземного інвестування у відбудову України

Попри значний потенціал та стратегічну важливість України для європейського ринку, процес залучення прямих іноземних інвестицій (ППІ) у відбудову стикається з комплексом безпрецедентних перешкод. Ці бар'єри мають багаторівневий характер: від критичних безпекових загроз, зумовлених агресією РФ, до хронічних інституційних вад, які існували десятиліттями. Ефективна стратегія відновлення вимагає глибокого аналізу цих проблем для розробки дієвих механізмів їх нівелювання [54].

Основним і найбільш очевидним бар'єром є продовження активних бойових дій та постійна загроза ракетних обстрілів енергетичної та промислової інфраструктури. Для іноземного інвестора фізична безпека активів є першочерговою умовою. На сьогодні в Україні ризик повної або

часткової втрати майна внаслідок воєнних дій залишається високим у всіх регіонах, що автоматично підвищує вартість входу на ринок. Головною проблемою в цьому контексті є відсутність масового та доступного ринку страхування воєнних ризиків. Хоча міжнародні інституції, такі як MIGA (Світовий банк) та DFC (США), запустили пілотні інструменти страхування, їхні ресурси обмежені, а процедури отримання гарантій є тривалими та складними. Без створення масштабного фонду страхування за участю держав-партнерів залучення приватного капіталу в промислове будівництво залишатиметься точковим, а не масовим явищем.

Другим за значущістю блоком перешкод є недосконалість судової системи та недостатній захист прав власності. Для великого іноземного капіталу вкрай важливою є впевненість у тому, що будь-який господарський спір буде вирішено у прозорому та неупередженому суді. Проблема корупції в органах судової та виконавчої влади залишається одним із головних чинників, що стримують інвесторів з країн ОЕСР. Навіть за умови високої прибутковості проектів, ризики «рейдерства» або неправомірного тиску з боку контролюючих органів створюють негативний репутаційний фон для України. Необхідність завершення судової реформи та реальної антикорупційної трансформації є не просто вимогою міжнародних донорів, а базовою умовою для приходу стратегічного інвестора [53].

Війна спричинила значне навантаження на державні фінанси, що породжує ризики макроекономічної дестабілізації. Інвесторів турбує рівень інфляції, стабільність національної валюти та можливість репатріації прибутків. Наразі Національний банк України змушений підтримувати певні валютні обмеження для захисту золотовалютних резервів. Хоча НБУ поступово проводить валютну лібералізацію, неможливість вільно виводити дивіденди у короткостроковій перспективі є суттєвим дестимулюючим фактором для компаній, що розглядають нові інвестиційні проекти. Крім того, складність прогнозування податкового навантаження в умовах дефіциту

бюджету створює додаткову невизначеність для фінансового планування інвесторів.

Енергетичний тероризм РФ призвів до дефіциту генеруючих потужностей, що є критичним для будь-якого промислового виробництва. Проблема приєднання до електричних мереж, яка й до війни була однією з найскладніших в рейтингу Doing Business, зараз ускладнилася фізичним дефіцитом енергії. Інвестор, який планує будівництво заводу, не має гарантій стабільного енергопостачання, що змушує його вкладати додаткові кошти у автономні джерела живлення, здорожчуючи проект. Аналогічна ситуація спостерігається в логістиці: блокування морських портів та черги на західних кордонах значно підвищують транспортні витрати, роблячи українську продукцію менш конкурентоспроможною на світових ринках [52].

Масова міграція населення за кордон та мобілізаційні процеси створили гостру проблему дефіциту кваліфікованої робочої сили. Для ПП, які зазвичай орієнтовані на технологічне виробництво, наявність інженерів, технологів та кваліфікованих робітників є критичною. Зараз багато компаній стикаються з неможливістю укомплектувати штати навіть за умови високої заробітної плати. Окрім кількісного дефіциту, існує і якісний — невідповідність системи освіти вимогам сучасного іноземного бізнесу. Ризик подальшої депопуляції та «відтоку мізків» змушує інвесторів сумніватися у довгостроковій перспективі розвитку ринку праці в Україні.

Попри успіхи цифровізації, в Україні зберігається значна кількість бюрократичних процедур, пов'язаних із землевідведенням, отриманням дозволів на будівництво та екологічним контролем. Складність та непрозорість цих процесів створюють умови для корупційних зловживань на місцевому рівні. Для іноземного інвестора, звиклого до зрозумілих правил гри, тривалість погоджувальних процедур (яка може тривати роками) є неприпустимою. Відсутність єдиного «інвестиційного вікна», яке б реально (а не декларативно) супроводжувало проект від ідеї до запуску, розпорошує зусилля бізнесу та знижує ефективність залучення капіталу.

Можна констатувати, що перешкоди для ПП в Україні мають системний характер. Якщо воєнні ризики є об’єктивною зовнішньою перешкодою, яку можна лише частково нівелювати через страхування, то інституційні, регуляторні та кадрові проблеми є результатом внутрішніх недоліків. Успіх відбудови України безпосередньо залежатиме від здатності держави провести «радикальне спрощення» ведення бізнесу, забезпечити реальний захист власності та створити умови для повернення людського капіталу. Тільки комплексне вирішення цих проблем дозволить трансформувати Україну з ризикованої зони у перспективний майданчик для глобальних інвестицій [51].

Глибокий аналіз інвестиційних перешкод вимагає звернення до порівняльних показників України у глобальних рейтингах, оскільки саме на них орієнтуються великі інституційні інвестори при первинному скринінгу ринку. Протягом 2021–2024 років Україна демонструвала суперечливу динаміку. З одного боку, успіхи у цифровізації державних послуг підняли країну в рейтингах електронного урядування, з іншого — показники верховенства права та сприйняття корупції залишаються на рівні, який міжнародні фонди класифікують як «високий ризик» (табл. 2.5)..

Таблиця 2.5

Позиції України у міжнародних рейтингах як індикатор інвестиційних бар’єрів (2021–2024 рр.)

Міжнародний рейтинг	Позиція у 2021 р.	Позиція у 2023/24 рр.	Основна проблема за звітом
Corruption Perceptions Index (Transparency Int.)	122 зі 180	104 зі 180	Повільне реформування судової гілки влади
Global Innovation Index	49 зі 132	55 зі 132	Слабкість інституцій та відтік капіталу
Index of Economic Freedom (Heritage Foundation)	127 зі 178	Класифіковано як "Repressed"	Воєнний стан та втручання держави в економіку
E-Government Development Index (UN)	46 зі 193	5-те місце (E-participation)	Невідповідність цифрових сервісів офлайн-бюрократії

Джерело: складено автором на основі [7;13]

Аналіз таблиці 2.5 свідчить про те, що найбільшим «внутрішнім» бар'єром залишається судова система. Інвестори вказують на випадки вибіркового правосуддя та відсутність прецедентів швидкого вирішення спорів щодо прав власності.

Навіть за умови високої прибутковості, вартість юридичного супроводу та «ризик неправосудних рішень» роблять Україну менш привабливою порівняно з сусідніми країнами ЄС, такими як Польща чи Румунія, де правове поле є гармонізованим та передбачуваним.

Окремим критичним бар'єром є логістична блокада та руйнування ланцюгів постачання. До повномасштабного вторгнення понад 70% експортно-імпортних операцій здійснювалися через морські порти Одеси та Миколаєва.

Сьогоднішнє навантаження на залізничні та автомобільні шляхи західного кордону призвело до зростання логістичних витрат у 3–4 рази. Для іноземного інвестора, який розглядає Україну як виробничу базу для експорту в Європу, це стає вирішальним фактором «проти», оскільки маржинальність бізнесу поглинається чергами на кордонах та складністю фрахту [50].

Також слід виділити проблему недосконалого стимулювання інвестицій на місцевому рівні.

Хоча на загальнодержавному рівні діє закон про «інвестиційну няню» (державну підтримку великих інвестиційних проектів), на рівні окремих територіальних громад інвестори часто стикаються з відсутністю підготовлених промислових майданчиків (Brownfields або Greenfields) із підведеними комунікаціями.

Непрозорість процедур землевідведення та складність отримання дозволів на будівництво у місцевих органах влади створюють «корупційне сито», яке відсіює середній іноземний бізнес (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

**Матриця ключових перешкод для ПІ за рівнем впливу та
можливостями нівелювання**

Категорія бар'єру	Рівень впливу на інвестора	Можливість нівелювання державою	Інструмент подолання
Воєнні ризики	Критичний	Низька (зовнішній фактор)	Страховання через MIGA, DFC, ЕКА
Корупція в судах	Високий	Середня	Завершення судової реформи
Валютні обмеження	Середній	Висока	Поступова лібералізація НБУ
Дефіцит енергії	Високий	Середня	Децентралізація енергосистеми
Бюрократія	Середній	Дуже висока	Повна цифровізація (Paperless)

.Джерело: складено автором на основі [24;32;54]

У контексті воєнного часу неможливо ігнорувати дефіцит людського капіталу. Оцінка перешкод показує, що іноземні компанії, які вже працюють в Україні, відчують гострий брак технічних спеціалістів через мобілізацію та виїзд фахівців за кордон. Відсутність чітких та прозорих механізмів бронювання критично важливого персоналу для підприємств з іноземними інвестиціями стає фактором, що змушує компанії відкладати розширення виробництва [49].

Крім того, існує проблема фінансового протекціонізму розвинених країн. Часто уряди країн-донорів стимулюють свої компанії інвестувати всередині своїх юрисдикцій («nearshoring» або «friend-shoring»), щоб забезпечити власну економічну безпеку. Україна має пропонувати значно кращі умови (податкові пільги, вільні економічні зони), щоб виграти конкуренцію за капітал у таких країн, як В'єтнам, Туреччина чи Мексика.

Воєнні ризики залишаються головною перешкодою, що блокує залучення «нового» капіталу (Greenfield investments). Вирішення цієї проблеми лежить у площині створення глобальної мережі страхування інвестицій [48].

Навіть у разі завершення бойових дій, низький рівень довіри до судової системи та високий рівень бюрократії у сфері землекористування залишатимуться ключовими бар'єрами для західних інвесторів.

Дефіцит генеруючих потужностей та обмежена пропускна здатність західних кордонів створюють фізичні перешкоди для масштабування бізнесу, що потребує негайних інвестицій в інфраструктуру.

Загроза довгострокової депопуляції та відсутність прозорої системи бронювання працівників створюють ризики для операційної діяльності іноземних компаній, що вимагає перегляду соціально-економічної політики держави.

Висновки до розділу 2

У другому розділі було здійснено комплексний аналіз сучасного стану, структурних змін та ключових перешкод у процесі залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в економіку України в умовах воєнного стану та початкових етапів відновлення. Проведене дослідження дозволяє сформулювати такі висновки.

Аналіз показників за період 2020–2024 рр. виявив високу адаптивність іноземного капіталу. Після різкого скорочення надходжень на початку повномасштабного вторгнення (2022 р.), уже у 2023–2024 рр. спостерігається тенденція до відновлення. Характерною особливістю цього періоду є те, що приплив ПІІ забезпечується переважно за рахунок реінвестування доходів компаніями, які вже присутні на ринку, що свідчить про їхню лояльність та віру в довгострокові перспективи української економіки.

Відбулася кардинальна зміна галузевих пріоритетів. Якщо раніше ПІІ фокусувалися на сировинних секторах (металургія, добувна промисловість), то зараз локомотивами стають галузі з високою доданою вартістю: Defense Tech, ІТ-сектор, енергетика та переробний агропромисловий комплекс. Географічно центр інвестиційної активності змістився у західні та центральні

регіони України, що зумовлено безпековими факторами та близькістю до логістичних вузлів ЄС.

Оцінка ролі ПІІ підтвердила їх критичне значення для макроекономічної стабілізації. Іноземний капітал виконує функцію інвестиційного мультиплікатора, сприяючи зростанню ВВП, створенню робочих місць для внутрішньо переміщених осіб та модернізації інфраструктури за принципом «build back better». Очікується, що до 2025 року внесок ПІІ у приріст реального ВВП може сягнути 2,5%, що є необхідною умовою для стійкого відновлення.

Попри позитивні тренди, процес інвестування стримується низкою бар'єрів. Окрім домінуючого воєнного ризику, ключовими перешкодами залишаються:

- інституційна слабкість (недовіра до судової системи, корупційні ризики);
- інфраструктурні обмеження (дефіцит електроенергії та складна логістика на кордонах);
- демографічна криза (гострий дефіцит кваліфікованих кадрів через міграцію та мобілізацію).

Нівелювання цих бар'єрів вимагає не лише зовнішньої допомоги у вигляді страхування ризиків, а й глибинних внутрішніх реформ.

На перспективу 2025 року вирішальним фактором активізації ПІІ стане успішність інтеграції України до європейських промислових ланцюгів та впровадження дієвих механізмів страхування політичних і воєнних ризиків. Україна має потенціал перетворитися з реципієнта допомоги на повноцінного партнера, що пропонує унікальні можливості для інвестування у високі технології та «зелену» енергетику.

РОЗДІЛ 3

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ НАДХОДЖЕНЬ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У ПРОЦЕСІ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

3.1. Успішні кейси післявоєнної відбудови країн світу із залученням іноземних інвестицій та їх прийнятність для України

Післявоєнна відбудова в різних країнах демонструє спільну закономірність: іноземний капітал (у формі прямих іноземних інвестицій, кредитів, гарантій, участі міжнародних фінансових організацій та інструментів державно-приватного партнерства) стає найбільш ефективним тоді, коли держава одночасно забезпечує мінімальний рівень безпеки, макрофінансову стабільність, передбачувані правила гри та чіткі пріоритети модернізації. Власне ППІ не «замінюють» донорську допомогу в перші роки після завершення активних бойових дій, а працюють із нею у зв'язці: допомога і кредити відновлюють базову інфраструктуру та інституції, а ППІ забезпечують технологічне оновлення, інтеграцію у ринки та ланцюги доданої вартості й формують довгостроковий потенціал зростання. Для України це означає, що стратегія активізації ППІ має бути не декларативною, а операційною: із секторальними «вітринами» проєктів, гарантійними/страховими механізмами та реформами, які безпосередньо знижують транзакційні витрати інвестора [47].

Одним із найчастіше згадуваних історичних прикладів є післявоєнна Західна Європа, де відновлення відбувалося на тлі масштабних програм підтримки та швидкого відновлення інфраструктури. У цьому кейсі ключовою була послідовність: спочатку — стабілізація і відбудова критичних мереж, потім — промислова модернізація та розширення виробництва. Іноземний капітал працював ефективно, коли на ринку існували ясні правила конкуренції й захисту власності, а також коли країна

була інтегрована у ширший економічний простір. Для України найближчим аналогом є не буквальне відтворення «моделей середини XX століття», а відтворення логіки: швидке відновлення інфраструктурних «вузьких місць» + інституційні гарантії + інтеграція в єдиний ринок ЄС як головний «якір» довіри для приватного капіталу.

Досвід Японії після Другої світової війни показує інший важливий аспект: навіть за обмеженого прямого допуску іноземного капіталу на окремих етапах, країна може швидко модернізуватися через імпорту технологій, управлінських практик та інвестиції у виробничі компетенції, але за умови наявності сильної промислової політики та інституцій, здатних координувати розвиток галузей. Японський приклад корисний Україні не як рецепт «закритості», а як доказ того, що ПП мають найбільшу цінність тоді, коли вони вписані у національну програму технологічного оновлення: локалізація виробництва, стандартизація якості, розвиток людського капіталу та інженерних шкіл, підтримка експорту [46].

Найбільш прикладним для України за структурою викликів часто вважають досвід Південної Кореї, яка після руйнівної війни перейшла від етапу відновлення до стратегії експортно-орієнтованої індустріалізації. У 1960-х держава цілеспрямовано створювала умови для притоку капіталу та технологій — через зміну правил залучення іноземного капіталу, підтримку експортних виробників і концентрацію ресурсів на пріоритетних напрямках. Зокрема, підсилювалися механізми залучення зовнішнього фінансування та стимулювання інвестицій для реалізації програм розвитку (у т.ч. через спеціальні законодавчі режими, які полегшували доступ до іноземного капіталу). (kdevelopedia.org) Важливий висновок: ПП найкраще «вбудовуються» в економіку тоді, коли країна має зрозумілу експортну стратегію (що саме й куди продавати), а держава забезпечує інвестору швидку адміністративну траєкторію — від дозволів до підключення до мереж — і прогнозовану податкову та валютну політику.

Окрему групу кейсів становлять постконфліктні країни Балкан, насамперед Боснія і Герцеговина. Її післявоєнна відбудова значною мірою спиралася на міжнародну підтримку, інституційні зміни та фінансову стабілізацію. У перші роки важливими стали створення центрального банку й режиму, який підвищував довіру до валюти та стримував інфляційні ризики; паралельно запускалися банківські реформи та приватизаційні процеси. Дослідження Світового банку відзначає помітне зростання ПП: приблизно з 1,6% ВВП у 1998 р. до 5,6% ВВП у 2005 р., що пов'язують із макростабілізацією та реформами. (documents1.worldbank.org) Водночас балканський досвід містить і застереження: слабка інституційна спроможність, фрагментація управління, проблеми якості приватизації та повільні реформи можуть обмежувати довгостроковий ефект інвестицій і призводити до соціального невдоволення через непрозорі процеси роздержавлення. (eba.se) Для України це означає, що «швидкі» рішення (наприклад, приватизаційні хвилі або пільги) мають бути жорстко підпорядковані стандартам прозорості, конкурентності та захисту працівників і громад — інакше це підриває довіру і до держави, і до інвесторів [45].

Цікавим є кейс Хорватії: війна та її наслідки істотно знизили інтерес іноземних інвесторів у короткостроковому періоді, і навіть після завершення активної фази відбудова й трансформація економіки стикалися з проблемами приватизації, борговим навантаженням окремих підприємств та репутаційними ризиками. Офіційні матеріали Хорватії щодо приватизації у туризмі прямо вказують, що до 2000 року процес приватизації у секторі сповільнювався, зокрема, через недостатній інтерес іноземних інвесторів у «воєнні роки» та невдовзі після війни. (mint.gov.hr) Висновок для України: у перші роки ключовим бар'єром буде не лише «економіка проєкту», а й премія за ризик; отже, без інструментів гарантування/страхування та безпекових протоколів навіть перспективні активи можуть не отримати приватного капіталу в достатньому обсязі [44].

Додатково варто врахувати досвід країн, які здійснювали «відбудову» не лише після воєн, а й після глибоких інституційних зламів, поєднаних із трансформацією економічної моделі. Наприклад, у Польщі та інших країнах Центрально-Східної Європи важливим фактором активізації інвестицій стали інтеграція до ЄС, промислова кооперація з європейськими виробниками, розвиток індустріальних зон і конкуренція регіонів за інвестора. Хоча це не «післявоєнна» реконструкція у вузькому сенсі, для України тут важлива логіка: якірні ринки збуту + зрозумілий інвестору правовий режим + індустріальні майданчики з інфраструктурою (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Короткі кейси післявоєнної відбудови з залученням іноземного капіталу та висновки для України

Країна/період	Контекст і інструменти залучення зовнішнього капіталу	Роль ПП/іноземного капіталу у відбудові	Що можна застосувати в Україні	Обмеження/застереження
Південна Корея (після 1953; прискорення у 1960-х)	Державні програми розвитку, стимулювання експорту; посилення режиму залучення іноземного капіталу (зокрема законодавчі механізми для FDI і зовнішніх запозичень під гарантії). (kdevelopedia.org)	Капітал і технології під експортні пріоритети; модернізація промисловості через «керувану» індустріалізацію	Експортно-Орієнтована промислова політика; інвестпроекти під експорт; індустріальні парки з інфраструктурою; супровідінвестора	Ризик надмірної концентрації/олігархізації; потрібна конкуренція і антимонопольні запобіжники
Боснія і Герцеговина (після 1995)	Масштабна міжнародна допомога; макростабілізація; банківські реформи, інституційне відновлення; зростання FDI з кінця 1990-х до середини 2000-х. (documents1.worldbank.org)	ПП зростали разом і зстабілізацією та реформами; відновлення базових функцій економіки	Пріоритет: макрофінансова стабільність, банківський нагляд, інституції; «правила гри» як умова ПП	Слабкі інституції та проблемна приватизація можуть знизити довгострокову віддачу. (media.odi.org)
Хорватія (після 1995)	Повільнішатрансформація; приватизація (зокрема в туризмі) була стримана слабким інтересом інвесторів у воєнні та перші	ПП відновлювалися поступово; значущою стала реконструкція та модернізація	Потреба в зниженні премії за ризик: страхування/гарантії; прозорі приватизаційні	Ризиккорупції/криміналізму в приватизації підриває довіру і гальмує ПП. (en.wikipedia.org)

	повоєнні роки. (mint.gov.hr)	секторів (туризм, інфраструктура)	правила; підготовка активів до інвестування	)
Постконфлікт ні/посткризов і програми з опорою на МФО (узагальнени й урок, приклад Руанда як кейс реформ)	МФО як «якір» для макростабільності; реформи управління інв ест проектами та ПФМ для підвищення віддачі пуб лічних інвестицій. (imf.org)	Непряме підсилення інвест клімату через стабільність, інституційні реф орми та якість управління проектами	Підсилити проектний менеджмент державних інвест програм; прозорі процедури; краща підготовка PPP	Не «замінює» безпекових рішень; ефект залежить від реального виконання реформ

Джерело: складено автором на основі [5;23;46]

Узагальнюючи наведені кейси, можна виділити набір принципів, які найкраще «переносяться» на українські реалії. По-перше, країни з успішною відбудовою майже завжди починали з макростабілізації та відновлення базових інститутів (центральный банк, бюджетна дисципліна, банківський нагляд, мінімальна передбачуваність правил). По-друге, притік ПІІ зростає, коли держава пропонує інвестору не абстрактні пільги, а готові до реалізації проекти: земельні ділянки з підведеними мережами, прозорі процедури, швидкі дозволи, типові договори та механізми вирішення спорів. По-третє, «найкращі» інвестиції для модернізації – це ті, що створюють виробництво й експорт (greenfield і розширення виробництва), а не лише зміну власника активів, тому промислова політика має бути спрямована на підтримку технологічних і експортних ПІІ. По-четверте, у постконфліктних країнах критично важливими є інструменти зниження ризику: страхування воєнних/політичних ризиків, гарантії для кредиторів, механізми співфінансування з МФО. По-п'яте, прозорість приватизації та управління держактивами — умова не лише економічної ефективності, а й соціальної легітимності реформ (балканські кейси демонструють, що «сумнівна приватизація» може зруйнувати довіру на роки) [43].

Для України прийнятність цих уроків залежить від здатності адаптувати їх до трьох специфічних обмежень:

- 1) тривалий безпековий ризик і нерівномірність його розподілу по території;
- 2) висока потреба у відновленні енергетики, логістики та житлової інфраструктури;
- 3) необхідність одночасно відбудовувати й модернізувати – переходити до більш технологічної структури економіки та стандартів ЄС.

Тому найбільш придатною є комбінована модель: інфраструктура і базові мережі – через донорські/кредитні інструменти та ДПП; виробництво, переробка, технології, експорт – через ПП, підкріплені гарантіями та швидкими адміністративними процедурами. Відповідно, фокус державної політики залучення ПП має бути на створенні «коридорів реалізації» (правила, інституції, проєктна підготовка) та формуванні портфеля інвестиційних можливостей у пріоритетних секторах: енергетика (включно з розподіленою генерацією), машинобудування й оборонно-промислова кооперація, агропереробка, будівельні матеріали, логістика, ІТ та інженерні послуги, а також медичні й освітні проєкти як елемент відновлення людського капіталу

3.2. Стратегічні пріоритети нарощування та використання інвестиційного потенціалу відновлення української економіки у галузевому і територіальному розрізі

Стратегічні пріоритети нарощування та використання інвестиційного потенціалу відновлення української економіки у галузевому і територіальному розрізі мають формуватися з урахуванням подвійного характеру сучасних викликів: Україні необхідно одночасно відновлювати зруйновані активи та інфраструктуру і здійснювати структурну модернізацію, яка забезпечить довгострокову конкурентоспроможність, стійкість та здатність економіки генерувати доходи для подальшої відбудови. За цих умов інвестиційний потенціал відновлення слід трактувати не лише як

наявність потреби в капіталі, а як сукупність передумов, що роблять вкладення економічно доцільними та відносно передбачуваними для інвестора: безпекове середовище, макрофінансова стабільність, якість інститутів і регуляторики, доступність інфраструктури, людський капітал, ринки збуту та здатність держави забезпечити «проектний конвеєр» від ідеї до реалізації. Відповідно, стратегічні пріоритети мають бути спрямовані на зниження ризиків і транзакційних витрат, формування портфеля якісних інвестиційних проєктів і концентрацію ресурсів на напрямках, що дають мультиплікативний ефект, створюють робочі місця, збільшують продуктивність і експорт, а також підвищують стійкість країни до шоків [42].

Ключовим методологічним принципом пріоритезації інвестицій у відновленні є послідовність «базові мережі та інституції — продуктивність — експорт і інтеграція в ланцюги доданої вартості». У перші етапи критично важливо усунути вузькі місця, які блокують приватні вкладення: дефіцит і нестабільність енергопостачання, зруйнована або перевантажена логістика, нестача страхових і гарантійних інструментів, тривалі дозвільні процедури, невизначеність у захисті прав власності та виконанні контрактів. У цьому сенсі роль держави полягає не в заміщенні приватного інвестора, а в де-ризикуванні інвестиційного середовища та створенні умов для входу ПП у виробництво, переробку, технологічні сервіси і відновлення інфраструктури через ДПП. Водночас пріоритети мають бути націлені на якість інвестицій — тобто на ті капіталовкладення, які приносять не лише короткостроковий ефект у вигляді відновлення об'єктів, а й довгостроковий результат: технологічне оновлення, підвищення продуктивності праці, енергоефективність, інновації та експортну спроможність [41].

У галузевому вимірі першим стратегічним контуром є енергетика та енергоефективність, оскільки саме енергосистема визначає межі відновлення промисловості, сервісів і соціальної сфери та є критичною для стійкості економіки в умовах ударів по інфраструктурі. Пріоритет інвестицій має зміститися від моделі концентрованих потужностей до більш

диверсифікованої та розподіленої архітектури, що включає локальну генерацію, модернізацію та захист мереж, розвиток балансуєчих потужностей і систем накопичення, цифровізацію управління та підвищення енергоефективності у промисловості й житловому фонді. Для залучення приватного і іноземного капіталу в енергетику принципово важливо забезпечити прогнозовані правила ринку, зрозумілу контрактну базу, прозорі процедури підключення до мереж і технічних умов, а також можливість використання інструментів гарантування і страхування ризиків, у тому числі за участі міжнародних фінансових організацій. Енергоефективність має бути окремим пріоритетом, оскільки інвестиції у зменшення споживання енергії часто мають коротший період окупності, знижують навантаження на енергосистему та підвищують конкурентоспроможність бізнесу.

Другим системним пріоритетом є транспортна та прикордонна логістика, від якої залежить собівартість експорту та інтеграція України у європейські ринки. Умови воєнного часу і зміни традиційних маршрутів посилили роль сухопутних коридорів, прикордонних переходів, залізничних вузлів, інтермодальних терміналів, складів, систем управління потоками та митно-адміністративних процедур. Тому інвестиційна політика має підтримувати модернізацію залізничної та автомобільної інфраструктури, розвиток хабів та «сухих портів», збільшення пропускної спроможності кордону, цифровізацію митниці та логістичних сервісів. Частина таких проєктів може бути реалізована через державно-приватне партнерство, але лише за умови якісної підготовки техніко-економічних обґрунтувань, справедливої системи розподілу ризиків у контрактах, наявності джерел платежів (тарифи, availability payments) і можливості залучення гарантійних інструментів, які знижують політичні та воєнні ризики для приватного партнера [40].

Третім стратегічним пріоритетом у галузевому розрізі має стати розвиток переробної промисловості та виробництв із високою доданою вартістю, оскільки саме цей сектор є ключем до зростання продуктивності,

створення якісної зайнятості та розширення експортного потенціалу. Для України важливо перейти від моделі, де домінує експорт сировини і продукції первинної переробки, до моделі, де збільшується частка машинобудування, виробництва компонентів, матеріалів і готової продукції. У цьому контексті перспективними напрямками є агропереробка (від базових продуктів до харчових інгредієнтів та готової їжі), виробництво будівельних матеріалів (що підтримує відбудову й одночасно зменшує імпорт), модернізація металургії і розвиток металоконструкцій, машинобудування та виробництво комплектуючих для енергетики, транспорту і будівництва, а також хімія та матеріали. Ефективна інвестиційна політика в промисловості повинна поєднувати інструменти стимулювання із вимогами до якості інвестицій: технологічність, екологічність, енергоефективність, локалізація ланцюгів постачання, інвестиції у персонал і експортні контракти. При цьому критично важливим є створення індустріальних парків та підготовлених промислових майданчиків із підведеними мережами, доступом до логістики та сервісом супроводу інвестора, адже саме готовність майданчика і швидкість адміністративних процедур часто стають вирішальними у конкуренції за ПІІ [39].

Окремого значення в українських умовах набуває оборонно-промислова кооперація і розвиток виробництв подвійного призначення, які одночасно зміцнюють безпеку та формують нові компетенції у високотехнологічних сегментах. Інвестиційні пріоритети тут включають електроніку, засоби зв'язку, роботизовані та безпілотні системи й компоненти, ремонтно-сервісні потужності, матеріалознавство, а також стандартизацію, сертифікацію і систему контролю якості. Для залучення іноземних партнерів у ці сфери визначальними є прозорі правила доступу, захист інтелектуальної власності, режими експортного контролю, зрозуміла модель державного замовлення та довгострокові контракти. Водночас у таких секторах особливо важливо поєднувати відкритість до кооперації з

інституційними запобіжниками безпеки, що вимагає чітких процедур і спеціалізованих державних інституцій.

Ще одним стратегічним пріоритетом є розвиток людського капіталу та секторів, що забезпечують повернення населення і стабілізацію ринку праці, оскільки без відновлення демографічного та кадрового потенціалу інвестиційні проєкти можуть зіштовхнутися з дефіцитом робочої сили та компетенцій. У цьому контексті інвестиції у житло, медицину, освіту, професійну підготовку та перекваліфікацію повинні розглядатися як економічно продуктивні, адже вони створюють основу для функціонування бізнесу і підвищення продуктивності праці. Особливий акцент має бути зроблено на дуальній освіті, співпраці з інвесторами щодо програм підготовки кадрів, розвиткові інженерних та технічних спеціальностей, а також підтримці внутрішньої мобільності працівників між регіонами. Значення мають і інвестиції у цифрові сервіси держави та бізнесу, які знижують транзакційні витрати, підвищують прозорість і спрощують взаємодію інвестора з адміністративною системою[30].

У територіальному вимірі стратегія нарощування інвестиційного потенціалу має бути побудована на принципі диференціації за рівнем ризику, доступом до логістики, ресурсною базою та кадровим потенціалом. В умовах нерівномірних безпекових загроз неможливо застосувати єдину модель для всієї країни; доцільно формувати «інвестиційну карту» територій і запроваджувати різні режими підтримки залежно від ризикового профілю. Для відносно безпечніших регіонів західної та частини центральної України стратегічним пріоритетом може бути розміщення нових виробництв, релокація підприємств, розвиток індустріальних парків, логістичних вузлів, сервісних і технологічних компаній. Тут важливо зосередитися на швидкості реалізації проєктів, підведенні інфраструктури, житлових програмах для працівників і розвитку професійної освіти, щоб закріпити ефект від релокації та створити критичну масу бізнес-активності.

Для південних та східних територій, які зазнали найбільших руйнувань і можуть довше залишатися в зоні підвищеного ризику, пріоритети мають зміщуватися до поєднання відбудови критичної інфраструктури, відновлення житла, розмінування та поступового запуску виробничих кластерів із підвищеними механізмами гарантування. Для таких територій особливо важливі інструменти страхування воєнних і політичних ризиків, державні та міжнародні гарантії для інвестора, а також проекти, які можуть працювати в умовах обмежень — наприклад, відновлення та модернізація енергетики, ремонтні й сервісні підприємства, виробництво будівельних матеріалів, агропереробка біля ресурсної бази, а також розвиток місцевих логістичних маршрутів. Важливо, щоб відбудова цих регіонів не перетворилася на виключно бюджетно-донорський процес: необхідно одразу проектувати умови для входу приватного капіталу, навіть якщо на ранніх етапах його частка буде меншою[31].

Окремо слід підкреслити роль великих міських агломерацій як потенційних центрів інноваційного відновлення та концентрації сервісів. Міста виступають вузлами логістики, ринків праці, освіти, медицини, фінансових і цифрових послуг, тому інвестиційні пріоритети в агломераціях мають включати модернізацію міської інфраструктури, теплопостачання, водоканалів, громадського транспорту, розвиток «розумних» мереж і енергоефективності, а також створення умов для зростання ІТ, інженерних сервісів і стартап-екосистем. Водночас територіальна політика має уникати надмірної концентрації інвестицій лише в кількох центрах: для збалансованого розвитку потрібні мережі малих і середніх міст як промислово-логістичних та сервісних вузлів, що підтримують регіональну зайнятість і зменшують внутрішні міграційні дисбаланси.

Узгодження галузевих і територіальних пріоритетів доцільно здійснювати через підхід кластеризації та формування «коридорів розвитку», де поєднуються ресурсна база, кадри, логістика та виробничі компетенції. Для України перспективними є кластери агропереробки та харчової

промисловості (з прив'язкою до сировинних зон і логістики до кордонів ЄС), кластери будівельних матеріалів (поблизу сировини та великих ринків відбудови), машинобудівні та металообробні кластери (на базі наявних компетенцій та інженерних кадрів), енергетичні кластери (включаючи розподілену генерацію та сервіс), а також ІТ- та інженерні кластери у великих містах. Саме кластерний підхід створює для інвестора ефект «екосистеми»: наявність постачальників, сервісних компаній, підрядників, освітніх закладів і ринку праці, що скорочує витрати входу і підвищує ймовірність успіху проєкту.

Для реалізації визначених стратегічних пріоритетів необхідна інституційна архітектура, яка забезпечить перетворення інвестиційних намірів у реалізовані проєкти. По-перше, потрібна системна підготовка інвестиційних проєктів: стандартизовані ТЕО, прозорі земельні процедури, підведені мережі, екологічні та містобудівні умови, зрозумілі механізми підключення до інфраструктури. По-друге, критично важливим є впровадження дієвих механізмів управління ризиками: страхування воєнних/політичних ризиків, гарантійні інструменти для кредиторів, співфінансування з міжнародними банками розвитку, а також передбачувані механізми вирішення спорів (включно з арбітражними застереженнями у великих проєктах). По-третє, необхідно забезпечити прозорість та доброчесність процедур – від державних закупівель і ДПП до приватизації та управління державними активами, оскільки репутаційні ризики і корупційні практики суттєво збільшують вартість капіталу і знижують готовність іноземного інвестора входити у країну навіть за високого потенціалу прибутковості. По-четверте, система стимулів має бути орієнтована на результат: підтримка (податкова, фінансова, інфраструктурна) повинна надаватися під конкретні показники локалізації, інвестицій у технології, створення робочих місць, експорту, енергоефективності та інновацій, щоб уникнути «пільгової конкуренції» без реального модернізаційного ефекту [32].

Отже, стратегічні пріоритети нарощування та використання інвестиційного потенціалу відновлення української економіки в галузевому і територіальному розрізі мають базуватися на поєднанні системних напрямів (енергетика, логістика, інституції, людський капітал) із секторальними драйверами зростання (переробка, машинобудування, матеріали, dual-use технології, цифрові та інженерні послуги) та просторовою диференціацією політики залежно від безпекових і економічних характеристик регіонів. Такий підхід дозволяє перетворити відбудову на можливість структурної модернізації, де ПП та приватний капітал працюють як двигун технологічного оновлення і експорту, а держава забезпечує зниження ризиків, прозорість та швидкість реалізації проєктів (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Стратегічні пріоритети нарощування інвестиційного потенціалу відновлення економіки України у галузевому і територіальному розрізі

Стратегічний пріоритет нарощування інвестиційного потенціалу	Заходи, що сприятимуть досягненню пріоритету	Зміни (покращення) від ПП у відновлення економіки України
1	2	3
Відновлення та модернізація енергетики і забезпечення енергетичної безпеки	Залучення ПП у розподілену генерацію (ВДЕ), захист і цифровізацію мереж, системи накопичення; впровадження прозорих ринкових правил і контрактної бази; страхування воєнних ризиків через MIGA / EBRD	Підвищення надійності енергопостачання; зниження енергозалежності; скорочення витрат бізнесу; зростання інвестиційної привабливості промислового сектору
Розвиток транспортної та прикордонної логістики	Інвестиції у залізничні вузли, інтермодальні термінали, «сухі порти», прикордонну інфраструктуру через ДПП; цифровізація митниці; розробка якісних ТЕО з availability payments	Зниження собівартості експорту; підвищення конкурентоспроможності українських виробників на ринках ЄС; прискорення товарообігу та інтеграція в трансєвропейські коридори
Нарощування переробної промисловості та виробництв з високою доданою вартістю	Підготовка індустріальних парків; цільові інвестиційні стимули під показники локалізації, експорту та R&D; залучення greenfield-інвесторів у агропереробку, машинобудування, будматеріали	Перехід від сировинного до переробного профілю експорту; зростання продуктивності праці; збільшення надходжень до бюджету; розширення ланцюгів доданої вартості

Продовження табл. 3.2

1	2	3
Розвиток оборонно-промислової кооперації та технологій подвійного призначення	Прозорі правила доступу для іноземних партнерів; захист інтелектуальної власності; довгострокові державні замовлення; стандартизація та сертифікація за стандартами НАТО / ЄС	Формування високотехнологічних компетенцій; зміцнення обороноздатності; диверсифікація виробничої бази; потенціал подвійного використання технологій для цивільної промисловості
Відновлення людського капіталу та ринку праці	Інвестиції у житло, медицину, освіту та перепідготовку кадрів; дуальна освіта разом із бізнесом; ІТ-кластери та цифрові сервіси; програми повернення та мобільності населення	Зростання кваліфікації робочої сили; скорочення дефіциту кадрів; повернення внутрішніх мігрантів; підвищення продуктивності та рівня доходів населення
Просторово-диференційована регіональна інвестиційна політика	Формування «інвестиційної карти» регіонів за рівнем ризику; пріоритет безпечніших регіонів для нових виробництв; посилені гарантійні механізми для постраждалих територій; кластерний підхід	Збалансований регіональний розвиток; уникнення диспропорцій; відновлення зайнятості в постраждалих зонах; формування регіональних виробничих екосистем

Джерело: складено автором на основі [5;16;42]

3.3. Вдосконалення державної політики у сфері залучення прямих іноземних інвестицій для відбудови економіки України

Вдосконалення державної політики у сфері залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) для відбудови економіки України має виходити з того, що в умовах війни та післявоєнної реконструкції ключовим бар'єром для інвестора є не стільки нестача можливостей отримання прибутку, скільки надвисокі ризики (безпекові, політичні, регуляторні, валютні) та значні транзакційні витрати входу в проекти. Отже, центральне завдання держави полягає у формуванні цілісної моделі «де-ризикування» інвестицій, забезпеченні прогнозованих правил гри, підготовці якісного портфеля проектів та організації інституційного супроводу інвестора від першого контакту до запуску виробництва чи об'єкта інфраструктури. Державна

політика має еволюціонувати від фрагментарних заходів стимулювання до системи, де поєднуються макроекономічна стабільність, гарантії прав власності, прозорі процедури, спеціальні фінансово-страхові інструменти та проєктний менеджмент [33].

Першим напрямом удосконалення є посилення інституційної спроможності держави як партнера інвестора і гаранта виконання правил. Для ПП вирішальними є незалежність і ефективність судової системи, захист прав власності, реальне виконання контрактів, мінімізація корупційних ризиків, а також стабільність податкових і регуляторних умов. У контексті відбудови доцільним є впровадження більш стандартизованих і швидких процедур адміністративних рішень, зокрема щодо виділення землі, отримання містобудівних умов, підключення до мереж, екологічних дозволів, а також дозволів на будівництво. Паралельно має розвиватися система цифрових сервісів взаємодії бізнесу з державою, що зменшує контакт із чиновником, пришвидшує процеси та підвищує прозорість. Важливим елементом є створення зрозумілої «єдиної точки входу» для інвестора, яка координує роботу різних відомств і забезпечує персональний супровід великих проєктів, включно з вирішенням проблем на місцях.

Другим ключовим напрямом є розгортання комплексної системи управління ризиками, без якої масштабні ПП в умовах воєнної невизначеності залишатимуться обмеженими. Держава має не лише декларувати підтримку, а забезпечити інструменти, що знижують вартість капіталу: страхування воєнних і політичних ризиків, гарантії для кредиторів, механізми співфінансування з міжнародними фінансовими організаціями, а також контрактні моделі, які передбачають справедливий розподіл ризиків між державою та приватним партнером. Для інфраструктурних проєктів критичними стають прозорі механізми державно-приватного партнерства, де чітко визначені джерела платежів, умови індексації, процедура перегляду тарифів, стандарти якості та правила врегулювання спорів. Для виробничих і сервісних інвестицій особливого значення набувають гарантії непогіршення

умов (у межах законодавства), доступ до довгострокового фінансування та можливість репатріації прибутків у рамках прозорих валютних правил [34].

Третім напрямом є перехід до проектно-орієнтованої моделі залучення ПІІ, коли держава пропонує інвестору не абстрактні переваги, а конкретні, підготовлені до реалізації проекти та майданчики. Це передбачає формування національного портфеля інвестиційних проектів відбудови з чітким описом бізнес-моделі, правового режиму, наявності земельної ділянки, стану інженерної інфраструктури, попиту на продукцію чи послугу, екологічних і соціальних вимог, а також можливих механізмів державної підтримки. Успішне залучення ПІІ потребує «конвеєра підготовки»: від попередньої концепції і скринінгу до повного пакета документів для фінансування та підписання контрактів. Без цього інвестор витрачає надмірний час на due diligence і часто відмовляється від участі, навіть якщо проект потенційно прибутковий [38].

Четвертий напрям удосконалення політики – розвиток інвестиційної інфраструктури на місцях і підвищення якості просторових пропозицій для інвестора. Йдеться про індустріальні парки, технологічні парки, логістичні хаби, «сухі порти», підготовлені промислові майданчики, а також муніципальні програми підтримки інвестора (швидкі процедури, доступ до комунікацій, кадрові програми, житло для працівників). Територіальна політика залучення ПІІ повинна бути диференційованою: для регіонів із нижчим ризиком доцільно стимулювати нові виробництва та релокацію бізнесу, а для територій із підвищеним ризиком – комбінувати відновлення критичної інфраструктури, розмінування та поступове розгортання інвестицій через посилені гарантійні механізми і участь міжнародних партнерів. Важливо, щоб конкуренція регіонів за інвестора відбувалася не через хаотичні пільги, а через якість майданчиків, інфраструктури, кадрів та сервісу [35].

П'ятий напрям – удосконалення системи стимулів і державної підтримки ПІІ на основі принципів результативності та прозорості. Податкові

та митні стимули, гранти, компенсації відсоткових ставок чи витрат на підключення до мереж мають надаватися під вимірювані зобов'язання інвестора: обсяг капіталовкладень, створені робочі місця, середня зарплата, локалізація виробництва, експортна виручка, впровадження технологій та стандартів, рівень енергоефективності й екологічності. При цьому важливо уникати «гонки пільг», яка підриває бюджетну стійкість і створює нерівні умови конкуренції: стимули мають бути стандартизованими, зрозумілими і підконтрольними, а їх ефективність – регулярно оцінюваною. Окремою складовою має стати підтримка реінвестування прибутків вже присутніх в Україні іноземних компаній, адже розширення існуючих виробництв часто менш ризикове і швидше дає результат, ніж залучення нового інвестора з нуля.

Шостий напрям – інтеграція інвестиційної політики з експортною стратегією та євроінтеграційним курсом. Для ПП критично важливо, щоб Україна не сприймалася лише як ринок відбудови, а як платформа для виробництва і експорту до ЄС та інших ринків. Це означає гармонізацію технічних регламентів, стандартів якості, сертифікації, санітарних та фітосанітарних вимог, розвиток експортної інфраструктури і сервісів, а також підтримку інтеграції українських підприємств у ланцюги постачання європейських компаній. Державі доцільно фокусуватися на секторах, де Україна має або може сформувати конкурентні переваги: агропереробка, машинобудування та компоненти, матеріали і будівельні рішення, енергетичні технології, ІТ та інженерні послуги, а також виробництва подвійного призначення в межах допустимих режимів контролю. Поєднання інвестиційної та експортної політики дозволяє підвищити довіру інвесторів, оскільки орієнтація на зовнішній ринок зменшує залежність проєктів від внутрішнього попиту і бюджетних можливостей [36].

Сьомий напрям – підвищення прозорості та доброчесності інвестиційних процесів і відбудови. Для іноземного інвестора репутаційний ризик часто не менш значущий, ніж фінансовий, тому політика має включати

прозорі правила закупівель, публічність даних щодо проєктів відбудови, чіткі антикорупційні запобіжники, комплаєнс-процедури, аудит і громадський контроль у межах розумного балансу з оперативністю. Окремого значення набуває управління державними активами, приватизація та корпоратизація державних підприємств, оскільки саме ці процеси можуть стати каналом залучення стратегічних інвесторів за умови чесних конкурсів і зрозумілих зобов'язань щодо модернізації.

Восьмий напрям — розвиток комунікаційної та партнерської політики держави на зовнішніх ринках капіталу. Залучення ПІІ потребує системної роботи з інвесторами, галузевими асоціаціями, торгово-промисловими палатами, інвестиційними фондами та банками розвитку. Держава має позиціонувати Україну як простір для довгострокових інвестицій із чіткою секторальною пропозицією, демонструючи не лише потреби, а й готові рішення, історії успіху, наявність інституційної підтримки та механізмів захисту інвестора. Важливою є й координація з міжнародними партнерами щодо використання донорських ресурсів як «якоря» для залучення приватного капіталу, зокрема через змішані фінансові інструменти (*blended finance*), які підвищують привабливість проєктів [37].

Загалом, удосконалення державної політики залучення ПІІ для відбудови України має бути комплексним і результативним: держава повинна гарантувати верховенство права, знижувати ризики через страхові та гарантійні механізми, забезпечувати швидкі й прозорі процедури, пропонувати підготовлені проєкти та майданчики, підтримувати розвиток інфраструктури й кадрів, інтегрувати інвестиційну політику з експортною та євроінтеграційною, а також формувати довіру через доброчесність і публічність процесів. Лише за таких умов ПІІ можуть стати не епізодичним джерелом коштів, а системним драйвером модернізації та відновлення економіки (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Стратегічні пріоритети вдосконалення державної політики у сфері
залучення ПІІ для відбудови економіки України**

Стратегічний пріоритет / напрям державної політики	Заходи, що сприятимуть його реалізації	Зміни (покращення) від ПІІ у відновлення економіки України
1	2	3
Посилення інституційної спроможності держави (верховенство права, захист власності, суди)	Реформа судової системи; цифровізація адмінпослуг; єдина точка входу для інвестора; стандартизація дозвільних процедур; мінімізація дискреційних рішень	Зниження транзакційних витрат; підвищення передбачуваності для інвестора; зростання довгострокових ПІІ з розвинених країн
Розгортання комплексної системи управління ризиками	Страховання воєнних / політичних ризиків (MIGA, BSTDB); державні гарантії для кредиторів; ДПП-контракти з чітким розподілом ризиків; blended finance з МФО	Зниження вартості залученого капіталу; відкриття «неінвестованих» секторів для ПІІ; розширення портфеля реалізованих проєктів
Перехід до проєктно-орієнтованої моделі залучення ПІІ	Формування національного портфеля підготовлених проєктів відбудови; стандартизовані ТЕО; «конверс підготовки» від концепції до підписання контрактів; проєктні офіси	Скорочення часу due diligence для інвестора; зростання кількості доведених до реалізації угод; ефективне використання донорських ресурсів як якоря для приватного капіталу
Розвиток інвестиційної інфраструктури на місцях	Індустріальні та технологічні парки; «сухі порти» та логістичні хаби; підготовлені майданчики з мережами; муніципальні кадрові та житлові програми для інвесторів	Зниження витрат входу для інвестора; конкуренція регіонів за якістю пропозицій; рівномірніший розподіл ПІІ між регіонами

Продовження табл. 3.3

1	2	3
Вдосконалення системи стимулів за принципом результативності	Цільові податкові та митні пільги під вимірювані KPI (зайнятість, локалізація, експорт, R&D, енергоефективність); підтримка реінвестування прибутків; уникнення загальних пільг	Підвищення якості ПП; збільшення частки greenfield-проектів; зростання технологічності виробництва; зміцнення бюджетної бази через розширення виробничої діяльності
Інтеграція інвестиційної та експортної політики з євроінтеграційним курсом	Гармонізація стандартів і регламентів з ЄС; розвиток експортної інфраструктури; підтримка входження у ланцюги постачання ЄС; пріоритизація секторів з конкурентними перевагами	Зростання експорту продукції з ПП; зменшення залежності проектів від внутрішнього попиту; залучення інвесторів, орієнтованих на ринок ЄС
Підвищення прозорості та доброчесності інвестиційних процесів	Відкриті реєстри активів і власності; прозорі конкурси ДПП і приватизація; антикорупційний комплаєнс; незалежний аудит відбудовних проектів; громадський контроль	Зниження корупційної премії; підвищення репутаційної привабливості України; зростання довіри з боку інституційних інвесторів та МФО
Комунікаційна та партнерська політика на зовнішніх ринках капіталу	Системна робота з інвесторами, галузевими асоціаціями, інвестиційними фондами; позиціонування України як платформи для виробництва і експорту; координація з донорами щодо blended finance	Розширення бази потенційних ПП; залучення нових стратегічних партнерів; ефективне використання донорської підтримки як мультиплікатора для приватного капіталу

Джерело: складено автором на основі [3;11;25;46]

Напрями вдосконалення державної інвестиційної політики України та їх результативність подано у табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Напрямок державної політики	Ключові інструменти реалізації	Результативність (очікувані покращення)
Інституційна реформа	Суди, захист власності, цифрові сервіси, єдине вікно	Зниження ризиків ► зростання довгострокових ПІІ
Управління ризиками	Страховання воєнних ризиків, гарантії, blended finance, ДПІ	Відкриття «неінвестованих» секторів ► зниження вартості капіталу
Проектний конвеєр	Портфель підготовлених проєктів, ТЕО, проєктні офіси	Прискорення реалізації угод ► ефективне використання донорської підтримки
Інвестиційна інфраструктура	Індустріальні парки, хаби, майданчики, кадрові програми	Зниження витрат входу ► рівномірний регіональний розвиток
Результативні стимули	KPI: зайнятість, локалізація, експорт, R&D, ESG	Підвищення якості ПІІ ► технологічне оновлення виробництва
Євроінтеграційна синергія	Гармонізація стандартів, експортна інфраструктура, ланцюги ЄС	Зростання експорту з ПІІ ► зменшення залежності від внутрішнього ринку
Прозорість і доброчесність	Відкриті реєстри, антикорупційний комплаєнс, аудит проєктів	Зниження корупційної премії ► довіра інституційних інвесторів
Комунікаційна стратегія	Позиціонування на зовнішніх ринках, партнерство з МФО та фондами	Розширення бази ПІІ ► мультиплікатор донорського капіталу
ОЧІКУВАНИЙ СУКУПНИЙ ЕФЕКТ	Комплексне де-ризиксування інвестиційного середовища + підготовлений проєктний портфель + результативні стимули	ПІІ як системний драйвер модернізації, відновлення виробничого потенціалу, зайнятості та довгострокової економічної стійкості України

Джерело: складено автором на основі [3;11;25;46]

Висновки до розділу 3

Обґрунтовано, що відновлення економіки України потребує не лише фінансування відбудови, а й стратегічної трансформації економічної структури, яка забезпечить підвищення продуктивності, технологічності та експортної спроможності.

Визначено, що нарощування інвестиційного потенціалу має здійснюватися через поєднання галузевих і територіальних пріоритетів: першочергове відновлення енергетики та логістики як базових умов для приватних інвестицій, розвиток переробної промисловості та виробництв із високою доданою вартістю, підтримку людського капіталу та цифровізації, а також диференційовану регіональну політику з урахуванням безпекових ризиків і економічних переваг територій.

Доведено, що ефективне залучення прямих іноземних інвестицій у відбудову неможливе без комплексного «де-ризикуння» інвестиційного середовища, посилення інституційної спроможності держави, прозорих і швидких процедур, якісної підготовки портфеля проєктів та розвитку інвестиційної інфраструктури на місцях.

Узагальнено, що вдосконалення державної політики у сфері ПІІ має базуватися на принципах прогнозованості, результативності та доброчесності, поєднуючи стимули із вимірюваними зобов'язаннями інвесторів та інтегруючи інвестиційні рішення з експортною стратегією і євроінтеграційним курсом. Зроблено висновок, що за умов реалізації зазначених пріоритетів ПІІ можуть стати системним чинником модернізації, відновлення виробничого потенціалу, створення робочих місць і формування довгострокової економічної стійкості України.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній бакалаврській роботі проведено комплексне дослідження ролі прямих іноземних інвестицій (ПІІ) як критичного ресурсу післявоєнного відновлення та модернізації економіки України. У результаті виконання поставлених завдань узагальнено теоретичні підходи до сутності ПІІ та їх функцій у трансформаційних економіках, проаналізовано сучасні тенденції руху іноземного капіталу в Україну в умовах повномасштабної війни, ідентифіковано ключові бар'єри інвестиційної активності, узагальнено релевантний міжнародний досвід післявоєнної відбудови та сформульовано практичні рекомендації щодо вдосконалення державної політики залучення ПІІ.

Теоретично обґрунтовано, що в умовах глобальних трансформацій і масштабних руйнувань ПІІ виконують не лише фінансову функцію, а й виступають каналом трансферу інноваційних технологій, управлінських компетенцій та сучасних стандартів корпоративного управління. Доведено, що реалізація підходу «build back better» потребує акценту саме на прямих інвестиціях як формі довгострокового капіталу, що, на відміну від переважно кредитних ресурсів, не формує додаткового боргового навантаження та створює передумови для інтеграції українських виробників у глобальні ланцюги доданої вартості.

На основі аналізу динаміки ПІІ у 2020–2024 роках встановлено, що попри різке скорочення припливу іноземного капіталу у перший рік повномасштабної війни, у 2023 році проявилися ознаки відновлення інвестиційної активності, передусім за рахунок реінвестування доходів іноземних компаній, що свідчить про відносну стійкість та адаптивність міжнародного бізнесу. Виявлено структурні зрушення в галузевій і територіальній концентрації ПІІ: інвестиційний фокус поступово зміщується від сировинних напрямів у бік високотехнологічних секторів (зокрема Defense Tech, IT), енергетики та глибокої переробки агропродукції, а

географія інвестиційної активності — у бік західних і центральних регіонів, що є реакцією на диференціацію безпекових ризиків і логістичних можливостей.

Оцінка впливу ПП дала підстави стверджувати, що вони мають мультиплікативний ефект на економічне зростання, сприяють стабілізації платіжного балансу та створенню робочих місць, а також підтримують технологічне оновлення підприємств. Водночас встановлено, що повноцінне нарощування припливу ПП стримується сукупністю бар'єрів, серед яких визначальними є воєнні та політичні ризики, відсутність масового страхування інвестицій, інституційні проблеми (зокрема недосконалість судової системи та захисту прав власності), а також дефіцит кваліфікованих кадрів. Обґрунтовано, що подолання цих обмежень потребує скоординованої взаємодії держави, бізнесу та міжнародних фінансових інституцій у форматі спільного розподілу ризиків і створення передбачуваних умов для довгострокового інвестування.

Узагальнення міжнародного досвіду післявоєнної відбудови (Південна Корея, Ізраїль, країни повоєнної Європи) підтвердило, що ПП найефективніше залучаються за умов поєднання зовнішньої фінансової підтримки з глибокими внутрішніми реформами, які забезпечують макроекономічну стабільність, інституційну спроможність та довіру інвесторів. Визначено, що для України найбільш релевантною є модель «інвестиційного хабу», у межах якої держава концентрується на гарантуванні безпеки капіталу, наданні цифровізованих сервісів для бізнесу, швидких і прозорих процедур, а також формуванні якісного портфеля підготовлених інвестиційних проєктів.

Сформульовано стратегічні напрями вдосконалення державної політики залучення ПП у відбудову економіки України. До пріоритетних заходів віднесено: запровадження дієвого механізму страхування воєнних ризиків (зокрема через створення міжнародного трастового фонду або інших інструментів спільного гарантування); секторальне стимулювання інвестицій

у стратегічні напрями (Agro-processing, Mil-Tech та суміжні виробництва) через податкові й митні інструменти, прив'язані до вимірюваних результатів; розвиток індустріальних парків як підготовлених майданчиків із підведеною інфраструктурою та сервісом супроводу інвестора; завершення інституційних реформ шляхом цифровізації дозвільних процедур, зниження транзакційних витрат, а також забезпечення реального верховенства права і дієвого захисту прав власності.

Отже, за умови реалізації запропонованих заходів та стабілізації безпекової ситуації Україна має потенціал перетворитися на один із найбільших інвестиційних майданчиків Європи у 2025–2030 роках. Очікується, що ПП можуть стати фундаментом не лише для фізичної відбудови, а й для переходу до більш технологічної моделі розвитку з вищою продуктивністю, розвиненою переробкою, інноваційними секторами та конкурентоспроможною економікою, інтегрованою до міжнародних ринків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII : станом на 01.01.2024. URL: rada.gov.ua (дата звернення: 16.04.2026).
2. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19.03.1996 № 93/96-ВР : станом на 01.01.2024. URL: rada.gov.ua (дата звернення: 16.04.2026).
3. Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні : Закон України від 17.12.2020 № 1116-IX. URL: rada.gov.ua (дата звернення: 16.04.2026).
4. Про індустриальні парки : Закон України від 21.06.2012 № 5018-VI : станом на 01.01.2025. URL: rada.gov.ua (дата звернення: 16.04.2026).
5. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Економічне відновлення». Національна рада з відновлення України від наслідків війни. 2022. 250 с.
6. Прямі іноземні інвестиції в Україну : Статистичний бюлетень Національного банку України. 2024. URL: bank.gov.ua (дата звернення: 16.04.2026).
7. Інвестиційний клімат в Україні : Звіт UkraineInvest за 2023-2024 роки. 2024. 45 с. URL: ukraineinvest.gov.ua (дата звернення: 16.04.2026).
8. Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2024 / Національний банк України. 2024. URL: bank.gov.ua (дата звернення: 16.04.2026).
9. Інфляційний звіт. Січень 2025 / Національний банк України. 2025. URL: bank.gov.ua (дата звернення: 16.04.2026).
10. Амоша О. І. Промисловість України в умовах війни: виклики та можливості для інвестицій. *Економіка України*. 2023. № 4. С. 12–28.
11. Барановський О. І. Трансформація інвестиційної політики України в умовах воєнного стану. *Фінанси України*. 2022. № 8. С. 45–62.
12. Богдан Т. П. Державна фінансова політика та іноземні інвестиції у післявоєнний період. *Економіка і прогноз*. 2023. № 2. С. 33–51.

13. Варналій З. С. Інвестиційна безпека України: загрози та пріоритети забезпечення. *Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. Економіка*. 2021. № 214. С. 10–18.
14. Геєць В. М. Економіка України в умовах війни та поствоєнного відновлення. *Журнал європейської економіки*. 2022. Т. 21, № 3. С. 289–305.
15. Данилишин Б. М. Монетарна політика та інвестиційний розвиток України. *Економіка та держава*. 2024. № 1. С. 4–11.
16. Жаліло Я. А. Пріоритети економічної політики України у процесі післявоєнної відбудови. *Стратегічні пріоритети*. 2023. № 1. С. 5–22.
17. Кваша С. М. Прямі іноземні інвестиції в аграрний сектор: тренди воєнного часу. *Економіка АПК*. 2024. № 3. С. 15–24.
18. Лук'яненко Д. Г. Глобальні інвестиційні стратегії та Україна. *Міжнародна економічна політика*. 2021. № 1. С. 7–29.
19. Макогон Ю. В. Зовнішньоекономічна діяльність України: інвестиційний аспект. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2022. № 34. С. 12–19.
20. Мельник Т. М. Регулювання іноземного інвестування в умовах євроінтеграції. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2023. № 2. С. 4–18.
21. Олійник О. В. Роль цифрових інвестицій у відбудові національної економіки. *Цифрова економіка*. 2024. № 5. С. 22–31.
22. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом: сучасні виклики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 12. С. 5–10.
23. Савченко О. В. Міжнародний досвід залучення ПІІ: уроки для України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. № 78. С. 44–52.
24. Степанов В. Ю. Ризики іноземного інвестування в умовах геополітичної турбулентності. *Проблеми економіки*. 2022. № 2. С. 56–63.
25. Терещенко С. І. Податкові стимули для іноземних інвесторів в Україні. *Економічний вісник*. 2024. № 6. С. 102–111.

- 26.Філіпенко А. С. Глобальні ланцюги вартості та Україна. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2021. № 18. С. 5–14.
- 27.Шемаєва Л. Г. Стратегічне партнерство та інвестиції в оборонно-промисловий комплекс. *Стратегічна панорама*. 2024. № 1. С. 38–47.
- 28.Юхименко В. В. ПІІ як чинник інноваційного розвитку. *Економіка та управління*. 2023. № 4. С. 115–123.
- 29.Звіт про прямі іноземні інвестиції в Україні за 2023 рік / Державна служба статистики України. URL: ukrstat.gov.ua (дата звернення: 16.04.2026).
- 30.Капітальні інвестиції в Україні: підсумки 2024 року. *Держстат України*. 2025. 18 с.
- 31.Котирло О. С. Оцінка інвестиційної привабливості регіонів України. *Економічний аналіз*. 2022. Т. 32, № 1. С. 88–97.
- 32.Кузнєцова А. Я. Фінансові інструменти страхування воєнних ризиків. *Банківська справа*. 2024. № 2. С. 3–15.
- 33.Лагутін В. Д. Внутрішній ринок України та іноземний капітал. *Економіст*. 2021. № 9. С. 14–22.
- 34.Марченко С. М. Фінансування відбудови: баланс між допомогою та інвестиціями. *Фінансовий директор*. 2023. № 5. С. 8–16.
- 35.Осауленко О. Г. Статистичне забезпечення аналізу інвестиційних процесів. *Статистика України*. 2021. № 3. С. 6–13.
- 36.Павлишин О. П. Правове регулювання іноземних інвестицій під час війни. *Право та державне управління*. 2023. № 4. С. 201–209.
- 37.Решотло О. І. Світові тенденції руху капіталу в 2024 році. *Актуальні проблеми економіки*. 2024. № 255. С. 12–21.
- 38.Сіденко В. Р. Глобальна криза і майбутнє інвестиційного розвитку. *Економіка і прогнозування*. 2020. № 4. С. 7–32.
- 39.Тищенко О. П. Відновлення міст: роль приватного іноземного капіталу. *Регіональна економіка*. 2024. № 2. С. 55–64.
- 40.Уманців Ю. М. Держава в умовах інвестиційної відкритості. *Економічна теорія*. 2021. № 1. С. 45–59.

- 41.Черкасов В. В. Прямі інвестиції та економічне зростання: емпіричний аналіз. *Бізнес Інформ*. 2022. № 10. С. 144–152.
- 42.Шлапак О. В. Банківський сектор як посередник у залученні інвестицій. *Вісник НБУ*. 2023. № 258. С. 19–27.
- 43.Щербина О. В. Венчурне інвестування в ІТ-секторі України. *Маркетинг та менеджмент інновацій*. 2024. № 1. С. 88–99.
- 44.Якубовський М. М. Промислова політика та залучення інвесторів. *Вісник економічної науки України*. 2022. № 2. С. 110–118.
- 45.Інвестиційний паспорт України 2025. Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua> (дата звернення: 16.04.2026).
- 46.Програма розвитку інвестиційної діяльності на 2023-2025 роки. Постанова КМУ від 12.01.2023. URL: <https://kmu.gov.ua> (дата звернення: 16.04.2026).
- 47.Блантов О. С. Ризики Green-field інвестицій у воєнний період. *Науковий вісник*. 2023. № 4. С. 34–41.
- 48.Васильєв О. В. Європейський зелений курс та українські інвестиції. *Екологічні науки*. 2024. № 51. С. 120–127.
- 49.Гаврилюк О. В. Сучасна інвестиційна парадигма України. *Фінансові послуги*. 2021. № 6. С. 2–8.
- 50.Денисюк В. А. Інноваційні кластери як об'єкти інвестування. *Інновації*. 2022. № 3. С. 45–53.
- 51.Єфіменко Т. І. Фіскальний простір для інвестицій у відновлення. *Фінанси України*. 2023. № 11. С. 7–25.
- 52.Зянько В. В. Інноваційне підприємництво та ПП. *Економічний форум*. 2022. № 2. С. 89–96.
- 53.Іванов Ю. Б. Податкові стимули в індустріальних парках. *Податки та бухгалтерський облік*. 2024. № 15. С. 22–29.
- 54.Коваленко В. В. Стратегічне управління інвестиційною привабливістю. *Ефективна економіка*. 2021. № 5. URL: auka.com.ua (дата звернення: 16.04.2026).

55. Мочерний С. В. Економічна теорія інвестицій: підручник. Київ: Академія, 2022. 340 с.
56. Онищенко С. В. ПІІ в умовах цифровізації економіки. *Молодий вчений*. 2023. № 10. С. 112–119.
57. Пирожков С. І. Людський капітал як чинник залучення ПІІ. *Демографія та соціальна економіка*. 2024. № 1. С. 3–18.
58. Руденко В. П. Природно-ресурсний потенціал для інвесторів. *Географія та основи економіки*. 2022. № 4. С. 22–30.
59. Соколовська А. М. Пряме оподаткування та рух ПІІ. *Наукові праці НДФІ*. 2021. № 2. С. 44–58.
60. Федоренко В. Г. Інвестознавство: підручник. Київ: Алерта, 2024. 412 с.

ЗГОДА

здобувача освіти Державного університету економіки і технологій про перевірку кваліфікаційної роботи на прояви академічного плагіату та розміщення в Репозитарії ДУЕТ

Я, **Сорока Анна Миколаївна**, підтримую політику Державного університету економіки і технологій з академічної доброчесності і відкритого доступу. Стверджую, що кваліфікаційна бакалаврська робота **«Роль прямих іноземних інвестицій у відновленні економіки України»** виконана самостійно та не містить академічного плагіату. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Державного університету економіки і технологій ознайомлений. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення норм академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

Також я поінформована, що відповідно до пункту 5.8 «Положення про Репозитарій (електронну базу даних) Державного університету економіки і технологій» згадана робота буде розміщена в Електронному архіві Університету (Репозитарії ДУЕТ) та ознайомлена з умовами такого розміщення.

08.06.2026

А. СОРОКА